

“ทีแรกบอกว่าพื้นที่แถวนี้จะสร้างสนามกอล์ฟ ทำไปทำไม นายทุนมาซื้อแล้วทำอุตสาหกรรมปิโตรเคมี ถ้าเป็นสนามกอล์ฟก็รับได้ แต่มันเป็นปิโตรเคมี มันพลิกผัน มันเปลี่ยนแปลงไปได้เรื่อยๆ ตามผลประโยชน์ที่ตัวเองจะได้ ชาวบ้านก็ผ่นสลาย ลูกขึ้นมาเรียกร้อง ไหนบอกจะเป็นสนามกอล์ฟแล้วทำไมมันเป็นปิโตรเคมี เรามาดูในผังเมือง บอกคุณทำแบบนี้ได้ไง ในเมื่อพื้นที่ที่จะทำอุตสาหกรรมมันอยู่ห่างจากชุมชนแค่ 300 เมตร ตอนนั้นเรารู้ตัวแล้วว่า คำว่าไฮโดรเจนซัลไฟด์มันพ่นพิษมาถึงเราแล้ว ฟีกี้เลยลุกขึ้นมาสู้เรื่องผังเมือง มาเป็นผู้นำมาแหกปากคัดค้านตั้งตั้งแต่ปี 2540”

เมตตา ตันท์กุลรัตน์ หรือที่สมาชิกเครือข่ายเรียกกันว่า “ฟีกี้” คนบ้านฉางคนแรกๆ ที่ลุกขึ้นมาต่อสู้เรื่องผังเมือง บอกว่าในตอนนั้นสู้อย่างโดดเดี่ยวมาก เพราะชนวนใครเขาก็ไม่ลุก ไม่มีใครอยากต่อกรกับอุตสาหกรรมเพราะเขารู้สึกว่าไม่มีทางสู้ได้อยู่แล้ว ในขณะที่ทางด้านนิคมอุตสาหกรรมเอเชียก็ได้ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามาบอกกับประชาชนว่าปิโตรเคมีขั้นที่ 1 มีอันตราย และก่อมลพิษสูงกว่าขั้นที่ 2 และ 3 ซึ่งทางนิคมฯ สัญญาว่า จะไม่สร้างปิโตรเคมีขั้นที่ 1 ในพื้นที่บ้านฉาง ทำให้ชาวบ้านตกลงถอยคนละก้าวโดยยินยอมให้สร้างโรงงาน ปิโตรเคมีขั้นที่ 2 และ 3 เหลือเพียงเมตตา และคนที่ยังไม่ไว้วางใจและยืนยันไม่เอานิคมอุตสาหกรรมเพียงไม่กี่คน

“สมัยก่อนนี้ฟีกี้ทำอะไรทุกอย่าง เขารอกระจายเสียง เขาเครื่องถ่ายเอกสาร ทำเอกสารแจก ทุกๆ อย่างเราต้องจ้างหมดเลย ไม่มีใครเห็นด้วยกับเรา คือเขาคิดว่าไม่เดือดร้อนและไม่เกี่ยวกับเขา ฟีกี้ไม่ได้เกี่ยว แต่ฟีกี้มองเห็นว่าฉิบหายแล้วอนาคต

"สมัยก่อนนี้พี่ก็ทำเองทุกอย่าง
เช่ารถกระจายเสียง
เช่าเครื่องถ่ายเอกสาร ทำเอกสารแจก
ทุกๆ อย่างเราต้องจ้างหมดเลย
ไม่มีใครเห็นด้วยกับเรา
คือเขาคิดว่าไม่เคียดแค้นและไม่เกี่ยวกับเขา
พี่ก็ไม่ได้เกี่ยวแต่พี่มองเห็นว่าฉิบหายแล้ว
อนาคตบ้านฉางจะเหมือนมาบตาพุดหรือ..."

เมตตา ศันต์กุลรัตน์

บ้านฉางจะเหมือนมาบตาพุดหรือ เพราะตอนนั้นมาบตาพุดกำลังฟื้นพิษแรงมาก ช่วงปี 2539-2540 เห็นข่าวในทีวี ที่ต้องหามนักเรียนเข้าโรงพยาบาล เมื่อจะมีปิโตรเคมีมาสร้างในบ้านฉาง เราก็กู้กันเพื่อที่จะบอกใครต่อใครว่าบ้านฉางไม่เอาเหมือนมาบตาพุดนะ”

การต่อสู้ของเธอเน้นไปที่กฎกติกาเรื่องผังเมืองเอามาเป็นแนวทางในการต่อสู้ ซึ่งเธอน่าจะเลือกประเด็นการต่อสู้ไม่ผิด เพราะนั่นคือการต่อสู้ระดับนโยบายที่เป็นต้นตอของเรื่องราวทั้งหมด ถ้าเธอสู้ชนะก็จะเป็นชัยชนะที่มีผลยั่งยืน แต่น่าเสียดายที่สุดท้ายแล้วน้ำน้อยย่อมแพ้ไฟ เมื่อเธอไม่ได้รับความช่วยเหลือจากใครหรือหน่วยงานใดเลย

“ก็วิ่งไปหาคนโน้นคนนี้ให้ช่วย แต่ในขณะเดียวกันเราก็ได้พบว่าคณะกรรมการผังเมืองเขาไปเที่ยวเมืองนอกมา เขาไปศึกษามาว่าอุตสาหกรรมอยู่ติดกับชุมชนได้ไม่เห็นมีปัญหาอะไรเลย เขาก็เห็นเราทุกอย่าง เขาคุยกับผังเมืองทั้งกรมได้ แต่เวลาที่เราเข้าไปประชุมเรื่องนี้กับกรรมการผังเมืองทั้งหลาย ข้าราชการทั้งหลาย เขาไม่เห็นความสำคัญของเราเลย เราทั้งโดนด่าโดนขู่ว่าถ้ายังเคลื่อนไหวอยู่ จะฟ้องจะเอาตำรวจจับฐานสร้างความวุ่นวาย แล้วเวลาไปไหนพวกตำรวจสันติบาลก็ตามทั้งที่เราเป็นผู้หญิงตัวคนเดียว”

โดยบุคลิกส่วนตัวนั้น เมตตาเป็นคนแข็งแรง เด็ดเดี่ยว ฉลาดฉาน และตรงไปตรงมา แต่การต่อสู้ด้วยตัวคนเดียวเสี่ยงเดียว แม้จะด้วยชีวิตและหัวใจทั้งหมดที่มี แต่ก็ไม่มีพลังพอที่จะต้านทานยักษ์ใหญ่ทั้งทุนและรัฐได้

เมตตาดึงทุนเห็นโรงงานอุตสาหกรรมถูกสร้างขึ้นบนแผ่นดินบ้านเกิดของตัวเอง โรงแล้วโรงเล่า เท่านั้นยังไม่พอ การรื้อคืบของอุตสาหกรรมยังมีอย่างต่อเนื่อง โดยในปี พ.ศ. 2546 ทางบริษัทขอยกเลิกข้อตกลงที่ว่าจะไม่ทำปิโตรเคมีขั้นที่ 1 โดยอ้างว่าตอนนั้นบริษัทเข้าใจผิดว่า อุตสาหกรรมปิโตรเคมีอาจจะเกิดปัญหาจึงได้เสนอให้กำหนดประเภทกิจการอุตสาหกรรม แต่เมื่อให้บริษัทที่ปรึกษาทำการวิเคราะห์แล้วก็พบว่า อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นที่ 1 เป็นอุตสาหกรรมสะอาด มีความปลอดภัยเท่ากับขั้นที่ 2 และขั้นที่ 3

เรื่องนี้ถูกนำเสนอเข้าสู่การประชุมคณะที่ปรึกษาผังเมืองหลายรอบ จนกระทั่งปี พ.ศ. 2547 ข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและการยืนยันทางวิชาการของผู้อำนวยการสถาบันปิโตรเลียมแห่งประเทศไทยบอกว่า อุตสาหกรรมปิโตรเคมีขั้นที่ 1 สามารถทำได้ ดังนั้น ที่ประชุมกรมโยธาธิการและผังเมืองจึงมีมติให้แก้กฎหมายและยกเลิกข้อห้ามดังกล่าว โดยให้มีการทำประชาพิจารณ์ปิดประกาศ 90 วัน

แม้จะมีคำร้องคัดค้านจากประชาชนในเรื่องนี้กว่า 8,000 ฉบับ แต่คำร้องนั้นก็สูญเปล่า เมื่อในที่สุด มติของคณะกรรมการผังเมืองก็ได้ระบายสีม่วงลงบนบ้านฉาง นั่นหมายถึงบ้านฉางทั้งหมดกลายเป็นเขตอุตสาหกรรมอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ซึ่งการแก้กฎหมายของคณะกรรมการผังเมืองในครั้งนั้น ได้อ้างว่า เพื่อเป็นการสนับสนุนนโยบายการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่ ที่รัฐบาลได้ลงทุนบริการพื้นฐานไว้อย่างสมบูรณ์แล้ว และเป็นการตอบสนองต่อนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมชายฝั่งทะเลตะวันออก

นับจากนั้นเป็นต้นมา ในบ้านฉางก็เกิดโรงงานอุตสาหกรรมผุดขึ้นอย่างรวดเร็ว ดังดอกเห็ด บางโรงงานนั้นลักลอบสร้างขึ้นมาก่อนแล้วหลายปี โดยที่ไม่มีการสอบถามความคิดเห็นหรือผ่านการทำประชาพิจารณ์จากคนในพื้นที่เลย และแต่ละโรงงานล้วนแล้วแต่เป็นอุตสาหกรรมหนัก เช่น โรงงานทำเม็ดพลาสติก โรงงานทำน้ำตาล เป็นต้น

เมตตาได้แต่เก็บความทุกข์ ความผิดหวัง ความเสียใจ และบางครั้งก็น้อยใจและอยากจะสมน้ำหน้าคนบ้านฉาง ที่เพิ่งจะเริ่มรู้สึกถึงภัยจากการพัฒนาอุตสาหกรรม แต่ในหลายปีที่ผ่านมาไม่เคยมีใครลุกขึ้นมาสู้ร่วมกับเธอ

เมื่ออุตสาหกรรมมาถึงรั้วบ้าน ชาวบ้านถึงเริ่มต้น แต่ดูเหมือนจะเป็นการตื่นที่ไม่ทันกาล เพราะรั้วโรงงานมาประชิดชุมชนเสียแล้ว

ป้าต๋ารี่ จันท์หอม หรือ ป้าแกะ เป็นคนถัดมาที่ออกหน้าพาคนบ้านฉางรวมตัวกันอีกครั้ง คราวนี้เป็นกลุ่มใหญ่มากกว่าสองร้อยคน พวกเขาแสดงออกต่อต้านคัดค้านการร้องเรียนโรงงานเกิดขึ้นบ่อยครั้ง เพราะผลกระทบจากมลพิษปรากฏชัดขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกลิ่น เรื่องการปล่อยน้ำเสีย เรื่องพืชผลที่เสียหาย เรื่องโรคภูมิแพ้ที่คุกคาม ในขณะที่โรงงานก็ป้ายเบี่ยงปิดบังไม่เปิดรับการตรวจสอบหรือแสดงความจริงใจกับชุมชน

ครั้งหนึ่งป้าแกะถึงกับก้มลงกราบตำรวจที่มาควบคุมสถานการณ์ ตอนนั้นชาวบ้านขอดูว่าโรงงานมีสารเคมีอะไรทำไมถึงไม่ดูแลบำบัดให้ดี ปล่อยให้มีการรั่วไหลจนลูกเล็กเด็กแดงเจ็บป่วย เป็นผื่นคัน แพ้พิษ อยู่กันอย่างไม่สุขสบาย

"ไปบอกผู้ใหญ่บ้านให้เขามาร่วมประชุมกับเรา
แต่เขาคอบกลับมาเจ็บปวดมาก
เขาบอกว่าอย่าเอาเขาเข้าไปเกี่ยว
แล้วพวกเรา ก็ไปขอยืมเก้าอี้ เพื่อมาใช้นั่งประชุม
เขาบอกว่านายอำเภอไม่ให้เอาเก้าอี้ไป
เจ็บปวดไหมล่ะ
เก้าอี้เป็นของที่ประชาชนใช้ได้ทุกคนไม่ใช่หรือ..."

ป้าคาร์ลี จันทรหอม

ในขณะที่ผู้นำชุมชนนั้นกลับเลือกเข้าข้างฝ่ายโรงงาน

“ไปบอกผู้ใหญ่บ้านให้เขามาร่วมประชุมกับเรา แต่เขาตอบกลับมาเจ็บปวดมาก เขาบอกว่าอย่าเอาเขาเข้าไปเกี่ยว แล้วพวกเรา ก็ไปขอยืมเก้าอี้เพื่อมาใช้นั่งประชุม เขาบอกว่านายอำเภอไม่ให้เอาเก้าอี้ไป เจ็บปวดไหมล่ะ เก้าอี้เป็นของที่ประชาชนใช้ได้ทุกคนไม่ใช่หรือ เขาบอกว่านายอำเภอไม่ให้ แต่ปากก็ไม่รู้ว่าเป็นคำพูดของนายอำเภอหรือเปล่า แต่เขาพูดแบบนี้ บ้าปวดใจมาก ที่ตอนลงสมัครเลือกตั้งไม่เห็นจะพูดอย่างนี้เลย”

และด้วยกำลังเพียงน้อยนิด และการต่อสู้ที่ขาดยุทธวิธี ขาดที่ปรึกษา ขาดการสนับสนุน กลุ่มชาวบ้านได้แต่รวมตัวกันร้องเรียนเป็นครั้งๆ เฉพาะเมื่อเกิดเหตุที่สุดจะทนไหว ในขณะที่ภาครัฐก็ไม่ได้ดำเนินการอะไรอย่างจริงจัง

คนบ้านฉางจึงต้องอยู่ร่วมกับอุตสาหกรรมที่เข้ามาใช้พื้นที่ของชุมชนแต่ไม่ได้เคารพในสิทธิของชุมชน

สิทธิของคนบ้านฉาง ที่จะมีสุขภาพดี มีอากาศดี ๆ ไร้หายนะ มีน้ำฝนใสๆ ไร้ดื่มกิน จึงถูกละเมิดโดยถ้วนหน้า

จันทร์เพ็ญ พันธุ์พิริยะ วัย 45 ปี เป็นหญิงแกร่งคนต่อมาที่ตัดสินใจลุกขึ้นสู้เพื่อบ้านฉาง ทั้งที่ตอนแรกนั้นเพ็ญยังไม่ได้เข้าร่วมกับกลุ่มที่ออกมาเรียกร้องเพราะยังมัวก้มหน้าก้มตาทำงานหาเช้ากินค่ำตามประสา ด้วยฐานะของเธอนั้นไม่ได้จัด

"...ถ้าเราไม่สู้วันนี้
วันข้างหน้าลูกหลานเราก็ไม่มีที่อยู่
ชีวิตเราเกิดมาครั้งเดียว
ตายครั้งเดียว
ไม่กลัวอะไรทั้งนั้น"

จันทร์เพ็ญ พันธุ์พิริยะ

ว่าร้ายราย แค่อออยู่พอกิน จนกระทั่งวันหนึ่งที่ทนไม่ไหวเพราะโรงงานผุดขึ้นมาอยู่ใกล้บ้านของเธอ การปล่อยคว้นออกจากปล่องของโรงงานทุกเมื่อเชิ้อวัน ส่งผลให้เกิดมลพิษทางอากาศอย่างเห็นชัด ถึงขนาดน้ำฝนที่เคยรองไว้กินก็กินไม่ได้ ผนตคถูกแขนถูกขากิรู้สึกแสบ รู้สึกคัน มีหน้าซ้าลูกขายยังต้องมาป่วยเป็นภูมิแพ้ ทำให้เธอตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มกับคนอื่นๆ

“ตอนแรกทีกลุ่มคนบ้านฉางสู้ด้วยตัวเองนั้นมันมีดมิดไปหมดเลย เพราะพวกเราไม่ค่อยมีความรู้ ไม่รู้ว่าจะเดินไปทางไหนต่อ ไม่รู้ว่าโรงงานปล่อยสารเคมีอะไรออกมาบ้าง เพราะชาวบ้านที่มีความรู้เรื่องนี้น้อยมาก ไม่รู้ว่าจะเอาอะไรมาสู้ ที่ทำก็มีแค่จัดประชุม ใครที่เจอปัญหาอะไร คนในครอบครัวป่วยเป็นโรคอะไรก็เอามาเล่าสู่กันฟัง แล้วก็ออกไปปลิวให้ความรู้กับชาวบ้านบ้าง”

เช่นเดียวกับการต่อสู้ของชาวบ้านส่วนใหญ่ ที่ไร้ทิศทางและไม่มีพลังเพียงพอเพื่อนร่วมเส้นทางต่อสู้ของเพ็ญเริ่มลดน้อยลงทุกวัน จากที่นัดประชุมได้คืนละคร้อยสองร้อยก็เหลือไม่กี่สิบคน อีกทั้งข้าราชการ ผู้หลักผู้ใหญ่ในพื้นที่ก็ไม่ให้ความช่วยเหลือปกป้องคุ้มครองอะไรเลย ชีวิตที่เคยเจียบสงบก็เริ่มถูกคุกคาม เมื่อมีคนออกมาต่อต้าน มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาแอบถ่ายรูป และมีคนติดตามความเคลื่อนไหวของเธออยู่ตลอดเวลา

“บางครั้งก็อดคิดไม่ได้ว่าทำไมเราต้องสู้กันอยู่แค่นี้ ทำไมคนอื่นไม่มาช่วยพวกเราบ้าง ทั้งๆ ที่เราก็ไม่ได้ทำเพื่อตัวเอง เราทำเพื่อทุกคน เหมือนชีวิตเราแขวนอยู่บนเส้นด้าย ถ้าเราไม่ลุกขึ้นมาทำอะไรเลย แล้วโรงงานจะเห็นใหม่ว่าเราเดือดร้อน

เราต้องสู้ละ ถ้าเราไม่สู้วันนี้ วันข้างหน้าลูกหลานเราก็ไม่มีที่อยู่ ชีวิตเราเกิดมา
ครั้งเดียวตายครั้งเดียวไม่กลัวอะไรทั้งนั้น”

บนเส้นทางการต่อสู้ที่เหมือนจะมีดมีดพลันกลับมีแสงสว่างอยู่ปลายทาง เมื่อมี
ผู้หวังดีได้มอบแผ่นซีดีการต่อสู้ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก เมื่อครั้ง
รวมตัวด้านโรงไฟฟ้า พร้อมกับบอกให้ไปขอความช่วยเหลือและคำแนะนำจาก
เครือข่าย

หลังจากที่ได้ดูแล้ว เพ็ญจึงตัดสินใจโทรหาสุทธิพร้อมกับบอกเล่าปัญหาที่เกิดขึ้น
ในพื้นที่บ้านฉาง ซึ่งสุทธิดีรับปากที่จะให้ความช่วยเหลือ

“พอคุณสุทธิเข้ามาช่วย อย่างน้อยในเบื้องต้นเลย คือช่วยให้เรารู้เรื่องว่าที่โรงงาน
ปล่อยสารเคมีออกมานั้นมีสารอะไรบ้าง เช่น สารอินทรีย์ระเหย สารเบนซินระเหย
 เป็นต้น วิธีการต่อสู้ที่คุณสุทธิตำมันไม่เหมือนกับที่เราเคยทำ ก็บอกคุณสุทธิไปว่า
เราไม่มีความรู้ จะทำยังไงกับปัญหานี้ดี เขาก็ให้กำลังใจตลอด ก็บอกให้พี่อ่าน
หนังสือเยอะๆ ไม่ต้องกลัว เรามีเครือข่ายช่วยกันคิดช่วยกันทำ เราก็เลยทำ
ต่อเนื่องมา ทีแรกก็มีคนร่วมด้วยเยอะกว่านี้ แต่ด้วยว่าทำแล้วทุกคนคิดว่า
ทำวันสองวันก็ชนะ แต่จริงๆ แล้วมันไม่ใช่ ทุกวันนี้เกือบ 4 ปีแล้ว ที่อยู่ตรงนี้ที่
ต่อสู้”

ด้วยวัยสี่สิบปีกว่าๆ การที่ต้องมาเริ่มต้นอ่านหนังสือและทำความเข้าใจในเรื่อง
ของสารเคมีแต่ละชนิดนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ แต่เพ็ญก็ไม่ย่อท้อ ศึกษาจนเข้าใจ

จากการเข้าร่วมกับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก
ทำให้คนบ้านฉางรู้สึกอุ่นใจ
ที่ไม่ได้ต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังอีกต่อไป
และด้วยความที่คนบ้านฉาง
ได้รู้ได้เห็นมากขึ้น ได้ร่วมเวทีต่างๆ
ทำให้ตอนนี้มีความกล้า กล้าคิด กล้าพูด
กล้าชี้แจงเหตุผลให้คนอื่น
เข้าใจมากยิ่งขึ้น
ด้วยการใช้ข้อมูลที่เชื่อถือได้
ด้วยการเข้าถึง
และใช้สื่อสาธารณะ
มากขึ้น

ในเรื่องของการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อคนบ้านฉางอย่างถาวร และแน่นอนว่าวิธีการต่อสู้ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนไปจากเดิม

สุทธิเผยประเด็นนี้ว่า การนำเอาวิชาการไปให้ชาวบ้านเข้าใจ จะต้องมีความพอเหมาะ ชาวบ้านไม่จำเป็นต้องรู้เนื้อหาทั้งหมด และไม่จำเป็นต้องพูดเหมือนนักวิชาการ เพราะต่างฝ่ายต่างมีบทบาทและพื้นที่การนำเสนอที่หนุนเสริมกัน **แต่สิ่งที่ชาวบ้านต้องรู้คือกระบวนการ** เช่น กระบวนการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพ ชาวบ้านสามารถเรียนรู้ว่าองค์ประกอบ หลักการ และขั้นตอน เป็นอย่างไร เป็นพื้นฐาน และหากเขาสามารถและมีความสนใจเนื้อหาข้อมูลเชิงลึก เขาก็รู้ว่าจะศึกษาได้จากที่ใด

“เขาบอกให้เราทำเวทีเราก็ทำ ไปประชุมที่ไหนก็ไป เดินแจกใบปลิว เดินรณรงค์ จัดเวทีให้ความรู้ชาวบ้าน เรื่องสารเคมี สารอินทรีย์ระเหย ทำทุกอย่างทำทุกทาง มีรถกระจายเสียง ก็เรียกรักกันคนละร้อยสองร้อยหรือห้าร้อยบาทบ้างก็ทำ แต่มันก็ได้ผลแค่นิดหน่อย แต่หลายๆ คนก็เริ่มสนใจ เริ่มเชื่อ เพราะข้อมูลเราแน่นขึ้น สื่อก็เริ่มลงมาช่วย เราก็เริ่มรู้จักสื่อ จนกระทั่งทางทีวีไทยเข้ามาทำรายการเปิดปม เมื่อนั้น เป็นอันว่าบ้านฉางดังทันทีจากรายการเปิดปม”

จากการเข้าร่วมกับเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก ทำให้คนบ้านฉางรู้สึกภูมิใจที่ไม่ได้ต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวตามลำพังอีกต่อไป และด้วยความที่คนบ้านฉางได้รู้ได้เห็นมากขึ้น ได้ร่วมเวทีต่างๆ ทำให้ตอนนี้มีความกล้า กล้าคิด กล้าพูด กล้าชี้แจงเหตุผลให้คนอื่นเข้าใจมากยิ่งขึ้น ด้วยการใช้ข้อมูลที่เชื่อถือได้ ด้วยการเข้าถึง และใช้สื่อสาธารณะมากขึ้น

ในขณะที่ทางฝ่ายโรงงานนั้นก็ยังคงเดินหน้าในแนวทางของเขาต่อไป แต่สิ่งที่เธอและเครือข่ายยืนยันมาตลอดว่า ที่ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวไม่ใช่เพื่อผลประโยชน์ของตัวเอง แต่ต้องการเห็นการบำบัดการจัดการกับมลพิษอย่างถูกต้อง ไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้คนที่ต้องอยู่ที่นี่ไปชั่วลูกหลาน

เพ็ญเล่าวิธีการที่เธอและเครือข่าย ทำงานประสานยึดโยงกันว่า ใช้วิธีประชุมร่วมกันทุกเดือน มาคุยกันแลกเปลี่ยนสารทุกข์และบอกเล่าว่า แต่ละพื้นที่ เช่น บ้านฉาง มาบข่า เป็นอย่างไร มีประเด็นอะไรบ้าง มีข่าวความเคลื่อนไหวอย่างไร และถ้าจะต้องเคลื่อนไหว ก็จะมีงานต้องช่วยกันทำ เช่น ทำป้าย ทำสื่อวิดิทัศน์ จัดหาสิ่งของ จัดหากำลังคน ก็จะสั่งงานกันทางโทรศัพท์ และที่จะไม่ลืมคือ การโทรศัพท์แจ้งสื่อมวลชนในพื้นที่

“ต้องอยู่ใกล้ๆ สื่อไว้ จะได้ไม่เป็นอะไร เราเป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่มีศัตรูที่ไหน ถ้าเราเป็นอะไรไป ก็พวกอุตสาหกรรมแน่นอน”

เพ็ญเล่าแกมหัวเราะกับชีวิตที่อยู่ในความไม่มั่นคง แต่เธอก็ไม่ได้กลัวจนกลายเป็นคนขลาด เธอยืนยันชัดที่จะประสานการเคลื่อนไหว เลือกใช้จุดยืนร่วมกันกับเครือข่ายในการต่อสู้ คือ การเรียกร้องให้มีการจัดการมลพิษเพื่อให้ชุมชนและโรงงานอยู่ร่วมกันได้

“ความทุกข์คนระยองมีมากเกินไป อันที่สร้างแล้วเราไม่ได้ให้รู้ให้ถอนออก แต่เราจะบอกว่าทำยังไงก็ได้ให้อยู่ร่วมกับชุมชนได้ แล้วต้องอยู่แบบมีความสุขด้วย

อย่างแรกเลยคืออยากให้เขาทำในส่วนของการบำบัดของเสีย ให้เขาลงทุนน้อย
เอาให้ชาวบ้านมั่นใจตรวจสอบได้ บำบัดเสร็จแล้วก็ลองเอาปลาลงไปปล่อยดูว่า
จะเป็นหรือจะตาย เอาให้แน่นอนเลย แล้วก็ให้กินปลานั้นด้วย จะได้พิสูจน์ว่ามี
สารสะสมหรือเปล่า”

เพ็ญกล่าวอย่างชัดเจน ทำให้เราเห็นได้ว่าวันเวลา และกระบวนการสานเครือข่าย
ได้ช่วยสร้างคนธรรมดาให้กลายเป็นนักเคลื่อนไหวภาคประชาชนที่มีทั้งวิธิต
วาจา และจิตวิญญาณอันแข็งแกร่งได้โดยแท้

เพ็ญยังเรียนรู้การจัดการและการทำงานภาคประชาชนมากขึ้น หลายครั้งที่ถูก
ตอบโต้ คัดค้าน จากฝ่ายที่ไม่เห็นด้วย เธอก็เรียนรู้ที่จะเจรจาและทำความเข้าใจ
โดยใช้เหตุผลมากกว่าใช้อารมณ์

“เวลาที่เราเจอฝ่ายโรงงาน ฝ่ายตรงข้าม เราก็จะพูดจากับเขาดีๆ ตามปกติ
แต่เราจะยืนยันจุดที่เราเรียกร้อง คือให้เขาไปจัดการทำระบบบำบัดให้ดี อย่างอื่น
เราไม่ได้มีเรื่องส่วนตัวกัน บางครั้งเราจัดประชุม จัดเวทีกับชาวบ้าน มีคนที่ฝ่าย
ตรงข้ามส่งมาลุกขึ้นตอบโต้กลางงาน สิ่งที่เราทำคือ เราออกมาคุยกับเขา
อธิบายเหตุผลของเรา นั่นคือวิธีที่เราทำ และคิดว่ามันดีกว่าที่จะทะเลาะกัน”

สิ่งที่เพ็ญเรียนรู้คือ การต่อสู้ของภาคประชาชนนั้น ไม่ใช่การต่อสู้ที่คาดหวังว่าจะ
ได้ชัยชนะชั่วข้ามวัน หากใครคิดว่าจะลุกขึ้นมาสู้ ก็ต้องเข้าใจว่า เมื่อรักจะเกิดมา
เป็นนักสู้ภาคประชาชน ก็ต้องรักษาเกียรติและศักดิ์ศรีของภาคประชาชน

“เคยเจอบ่อย คนที่บอกว่าเป็นภาคประชาชนที่เข้ามาในเวทีเรา พอเราจัดเวที เขาจะมาร่วมแล้วก็ลุกขึ้นพูดแรงๆ ต่อต้านโรงงาน แต่ที่ทำไปนั้น เขาหวังเงิน หวังว่าเดี๋ยวโรงงานก็ต้องมาเคลียร์กับเขา”

เพ็ญกล่าวอย่างเปิดเผยต่อไปอีกว่า มีความพยายามที่จะ “ซื้อ” แกนนำเครือข่าย ด้วยจำนวนเงินมหาศาลเพื่อให้หยุดการเคลื่อนไหว แต่สุดท้ายก็ยืนยันว่าทำอย่างนั้น ไม่ได้ และยังนำสาบานต่อหน้าศาลพระเจ้าตากเลยว่าเราจะไม่รับเงินจากโรงงาน

การต่อสู้ที่บ้านฉางอาจจะยังไม่ประสบผลสำเร็จที่ชัดเจน หากมองจากมุมของการ ผลักดันการออกมารับผิดชอบของโรงงาน และมีแนวโน้มว่าจะเป็นการต่อสู้ยืดเยื้อ

ยาวนานอย่างไม่เห็นจุดสิ้นสุด ซึ่งประเด็นนี้มักเป็นจุดเปลี่ยนที่หลายกลุ่ม หลาย เครือข่ายภาคประชาชนในอดีต มักจะอ่อนแรงล้ากำลังและสลายตัวไป ซึ่งเป็น ความทำลายสำหรับกลุ่มบ้านฉางเช่นเดียวกันว่า แสงเทียนที่บ้านฉางจะ ส่องสว่างได้ยาวนานเพียงไร

สุทธิกล่าวว่า สิ่งที่จะทำให้เครือข่ายยืนหยัดต่อสู้ คือ การสนับสนุนและเปิด โอกาสให้เขาได้มีบทบาทและมีตัวตน ในการแสดงข้อมูลและความเห็นอย่างเต็มที่ อย่างต่อเนื่อง และทำให้เขารู้สึกว่าเขาเป็นคนสำคัญต่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง และเครือข่ายจะขาดเขาไม่ได้ พวกเขาจึงต้องอยู่และพัฒนาความรู้ของเขาต่อเนื่อง ไป จนสามารถยกระดับตัวเองไปสู่การร่วมเวทีและนำเสนอได้ทุกที่ ทุกระดับ และ พร้อมทุกเวลา ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการพัฒนาแกนนำและสร้างทีมที่มั่นคง

ทุกวันนี้ เราจะเห็นสามหญิงแกร่งแห่งบ้านฉาง ที่ยืนหยัดแถวหน้าเคียงบ่าเคียงไหล่ กับสุทธิและสมาชิกเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกทั้งชายหญิง ในทุกการ ชุมนุม การประชุมเจรจา และการรณรงค์ไม่ว่าใกล้หรือไกล

ในวันที่พบกันที่บ้านฉางเมื่อกลางเดือนตุลาคม 2553 เราถามเพ็ญเป็นคำถาม สุดท้ายก่อนลากลับว่า จะสู้เขาได้หรือ สู้มาสี่ปีแล้วยังไม่ถึงไหน

เพ็ญตาเป็นประกายขณะที่ตอบออกมาอย่างไม่ต้องคิดว่า

“สู้ได้หรือไม่ได้ ก็ขอให้สู้

ฟ้องศาล

ขอประกาศเขตควบคุมมลพิษ

ประกาศเขตควบคุมมลพิษ

“สิ่งที่เราต่อสู้ทุกวันนี้ ชัดเจนว่า
เราไม่ได้บอกว่าให้โรงงานย้ายออกไปหรือปิดไป
แต่เราขอว่า ที่มีอยู่ให้พอแล้ว เพราะมาบตาพุดรับไม่ได้แล้ว
จึงเป็นที่มาของการฟ้องศาล
ขอให้ประกาศเป็นเขตควบคุมมลพิษ”

ฟ้องศาล ขอประกาศเขตควบคุมมลพิษ

แผนพัฒนาอุตสาหกรรมปิโตรเคมีระยะที่ 3 (2547-2561) ที่มีมูลค่ากว่า 4 แสนล้านบาท คือเหตุผลสำคัญที่ทำให้รัฐบาลไทยหันมาให้ความสนใจกับการพัฒนาภาคอุตสาหกรรม เพื่อผลักดันเศรษฐกิจไทยให้ขยายตัวมากขึ้น โดยเล็งเห็นว่า มาบตาพุดยังมีพื้นที่ว่างอีกหลายพันไร่ และมีโครงสร้างพื้นฐานพร้อม มีศักยภาพสำหรับรองรับการขยายโรงงานอุตสาหกรรม

ด้วยเป้าหมายที่ชัดเจนของการเคลื่อนไหวของเครือข่าย ที่กำหนดไว้ว่า ในขั้นแรกจะต้องขับเคลื่อนเพื่อให้ “โรงงานไม่ขยาย” เพราะถ้าโรงงานยังไม่หยุดขยายการแก้ปัญหาจะไม่มีทางแก้ได้ สุทธิฝันว่า ถ้าโรงงานเท่าที่มีอยู่ตกลงและถือสังจะเรื่องความพอเพียง ไม่มีแผนจะขยายขนาดหรือขยายกำลังการผลิต เชื่อว่าเมื่อเน้นการคุยกันเรื่องการบำบัดมลพิษและการเยียวยาผลกระทบจึงจะเกิดขึ้นได้

“สิ่งที่เราต่อสู้ทุกวันนี้ ชัดเจนว่า เราไม่ได้บอกว่าให้โรงงานย้ายออกไปหรือปิดไป แต่เราขอว่า ที่มีอยู่ให้พอแล้ว เพราะมาบตาพุดรับไม่ได้แล้ว จึงเป็นที่มาของการฟ้องศาลขอให้ประกาศเป็นเขตควบคุมมลพิษ”

สุทธิเล่าถึงการวิเคราะห์เชิงนโยบาย อันเป็นที่มาของการตัดสินใจประเด็น “การประกาศเขตควบคุมมลพิษ” มาเป็นเครื่องมือสำหรับการปกป้องคุ้มครอง มาบตาพุด

“เศรษฐกิจดี GDP สูง แต่จังหวัดระยองมีคนเป็นมะเร็งอันดับ 1 ของประเทศไทย ถามว่าคนที่ทุกข์ที่สุดคือใคร ถ้าไม่ใช่คนจังหวัดระยอง และถ้าหากเปรียบเทียบ จังหวัดระยองกับโรคมะเร็งนะ ตอนนี้จังหวัดระยองก็เหมือนกับก้อนมะเร็งที่อยู่ในท้อง เป็นฝี แล้วหนองกำลังจะแตกแล้ว จะแตกแล้วในอีกไม่กี่วัน ถามว่ามันขนาดไหน มันแย่สุดๆ แล้ว ไม่มีอะไรที่จะเปรียบเทียบได้แล้ว ถ้าพูดถึง มินะมาตะ มาบตาพุดเรายิ่งกว่าเขาอีกนะ เพราะของเขาแค่โรงงานเดียว แต่ของเรามีเป็นร้อยโรง”

อารมณ สดมณี หรือคุณนุ้ย มาบข่า กล่าวเปรียบเทียบปัญหามาบตาพุดว่า ร้ายแรงอมโรคเสียยิ่งกว่า “มินะมาตะ” ซึ่งเป็นชื่อของเมืองๆ หนึ่งในประเทศญี่ปุ่น ซึ่งเคยมีโรงงานแห่งหนึ่งปล่อยสารปรอทออกมาสู่ชุมชน ก่อให้เกิดโรคที่มีอาการต่อระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งได้มีการต่อสู้ทางศาลระหว่างกลุ่มธุรกิจกับกลุ่มผู้ป่วยมาเป็นเวลานานกว่าที่จะยอมรับ และกลายเป็นกรณีปัญหาสิ่งแวดล้อมที่รู้จักกันไปทั่วโลก

“เราเริ่มจากการไปยื่นหนังสือเรียกร้องการประกาศเขตควบคุมมลพิษในวันที่ 19 กันยายน 2549 แต่ก่อนที่จะเราจะไปยื่นหนังสือเรียกร้องต่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เรามีการจัดอบรมเพื่อทำความเข้าใจเรื่องมลพิษกันก่อน โดยการเชิญนักวิชาการ เชิญทนายมาให้ความรู้กับเรากับชาวบ้าน”

สุทธิ กล่าวถึงการเตรียมการกำลังพลภาคพลเมืองก่อนที่จะมีการเคลื่อนไหวระลอกใหม่ ซึ่งเขารู้ว่าครั้งนี้จะเป็นการต่อสู้ครั้งสำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องมีการอบรมให้ความรู้กับผู้ที่จะเป็นตัวแทนยื่นฟ้องทั้งหมด รวมทั้งคนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

ผลของการยื่นหนังสือไม่เป็นผลสำเร็จ เมื่อคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติบอกว่า การประกาศเขตควบคุมมลพิษจะทำให้เกิดผลกระทบต่อการเข้ามาลงทุนในภาคอุตสาหกรรมของชาวต่างชาติ จึงทำให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติไม่สามารถจะดำเนินการตามคำร้องของชาวบ้านได้

เมื่อเป็นเช่นนั้น สุทธิจึงตัดสินใจยกระดับมาตรการต่อสู้ ไปสู่การเข้าไปพึ่งกระบวนการยุติธรรม โดยการนำชาวบ้านเข้ายื่นฟ้องต่อศาลปกครองระยอง ในวันที่ 1 ตุลาคม 2550 พร้อมกับหลักฐานเอกสารรายงานวิชาการเรื่องมลพิษจากนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดฉบับสืบเรื่อง เพื่อเรียกร้องต่อศาลในกรณีที่คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ในการประกาศให้พื้นที่เทศบาลเมืองมาบตาพุด ต.เนินพระ ต.มาบข่า ต.ทับมา อ.เมืองระยอง และ ต.บ้านฉาง อ.บ้านฉาง เป็นเขตควบคุมมลพิษ โดยมีชาวมาบตาพุด 27 คน เป็นโจทก์ยื่นฟ้อง

“ทุกๆ ครั้งที่เรายื่น เราก็จะอ้างกฎหมาย เช่น เรียกร้องให้ประกาศเป็นเขตควบคุมมลพิษด้วยการอ้างอิงบทบัญญัติใน พ.ร.บ. สิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 มาตรา 59 คือเราก็จะระบุว่าเราขอใช้มาตรานี้ แล้วก็นัดทักพวกหนังสือด้วยการเซ็นรับ และเราก็จะเอาหนังสือทั้งหมดที่เราเก็บไว้เป็นหลักฐาน แล้วก็ปรึกษานักกฎหมายเช่น คุณสุรัชย์ ตรงงาม ที่อยู่ในโครงการนิติธรรมสิ่งแวดล้อม เราจะไปถามนักวิชาการด้วยว่าประเด็นนี้สมควรยื่นหรือฟ้องหรือไม่ แต่ท้ายที่สุดแล้วการตัดสินใจก็จะมีอยู่ที่เครือข่ายว่าเราจะเอาอย่างไร และเราก็ได้ตัดสินใจกันว่า เรื่องมาบตาพุดนี้เราไม่มีอะไรจะเสียแล้ว ถึงแม้ว่าสู้แล้วจะแพ้ เราก็ไม่มีอะไรจะเสีย เพราะว่าไม่มีอะไรจะเสียไปมากกว่านี้แล้ว” สุทธิ กล่าว

การยื่นฟ้องต่อศาลปกครองระยองในครั้งนี้ไม่ได้มีความราบรื่นอย่างที่คิด เมื่อมีคนออกมาคัดค้าน และพยายามที่จะให้ข่าวแกสื่อมวลชน ในประเด็นที่บิดเบือนต่อความเป็นจริง

“มันเหมือนเป็นเกมอย่างหนึ่ง คือเขาปล่อยให้คนออกมาบิดเบือนข้อมูล ว่าคนที่ยื่นฟ้องไม่ใช่คนมาบตาพุดอย่างแท้จริง อย่างพี่น้องนี้ ไม่ใช่คนมาบตาพุดก็จริงนะ พี่เป็นคนอยุธยา แต่พี่ย้ายมาอยู่ที่นี่ตั้งแต่ปี 2526 แล้ว พี่มาอยู่ที่นี่ มีครอบครัวที่นี่” พี่นุ้ย กล่าว

แต่ท้ายที่สุดปัญหาต่างๆ เหล่านี้ก็ได้คลี่คลายไป เพราะจากหลักฐานที่มีอยู่นั้นสามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า โจทย์ทั้ง 27 คน คือบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่มาบตาพุดและได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมอย่างแท้จริง

นับเป็นครั้งแรกที่ภาคประชาชน
 ฟ้องให้รัฐประกาศเขตควบคุมมลพิษ
 โดยอาศัยกลไกศาลปกครอง ซึ่งเป็นกลไกที่เกิดขึ้นตาม
 รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2540 รัฐธรรมนูญที่ขึ้นชื่อว่า
 เป็นรัฐธรรมนูญที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด

"เศรษฐกิจดี GDP สูง
แต่จังหวัดระยอง
มีคนเป็นมะเร็งอันดับ 1
ของประเทศไทย
ถามว่าคนที่ทุกข์ที่สุดคือใคร..."
อารมณ สคมณี

วันที่ 3 มีนาคม 2552 ชาวบ้านที่ยื่นฟ้องและผู้สนับสนุนจำนวนมากได้ไปรอฟังคำพิพากษาของศาล และวันนั้นก็เป็นที่แรกที่พวกเขาได้กอดคอกันหลังน้ำตาด้วยความดีใจ เมื่อศาลปกครองระยองได้มีคำสั่งให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกาศเขตควบคุมมลพิษในพื้นที่นิคมมาบตาพุด โดยคำพิพากษาของศาลได้ระบุไว้ว่า หลักฐานเอกสารรายงานทั้งหมดที่ชาวบ้านได้นำมายื่นต่อศาลนั้นแสดงให้เห็นถึงผลกระทบจากมลพิษที่ชาวมาบตาพุด และชาวบ้านในพื้นที่ใกล้เคียงได้รับอย่างชัดเจน

โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศาลได้พิจารณาผลกระทบเรื่องสุขภาพที่ยืนยันโดยเอกสารผลงานวิจัยสารพันธุกรรม (DNA) ที่ผิดปกติของสิ่งมีชีวิต โดย รศ.ดร.เรณู เวช-รัตต์พิมล ที่ได้จากการตรวจตัวอย่างเยื่อข้างแก้มของประชาชนจำนวน 400 ราย ในเขตมาบตาพุด แบ่งเป็นผู้ใหญ่ 100 ราย และ เด็ก 300 ราย โดยผลจากการวิจัยพบว่า ผู้ใหญ่มากกว่าร้อยละ 50 มีสารพันธุกรรมที่บ่งบอกถึงความผิดปกติของยีนในร่างกายที่มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคมะเร็ง

นอกจากนี้ ยังมีรายงานสถิติผู้ป่วยนอกของโรงพยาบาลมาบตาพุด ปี 2546 ที่พบว่า ชาวมาบตาพุดมีปัญหาสุขภาพเรื่องโรคระบบทางเดินหายใจ และโรคผิวหนัง และเนื้อเยื่อได้ผิวหนังมากกว่า 13,000 คน รวมทั้งยังมีปัญหาเรื่องคุณภาพน้ำจากคลองสาธารณะที่มีคุณภาพต่ำลง จากการตรวจพบการปนเปื้อนของแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มทั้งหมด และยังพบว่ามีค่าฟีคอลโคลิฟอร์มสูง แสดงถึงว่าเป็นน้ำที่ไม่เหมาะแก่การอุปโภคบริโภค รวมทั้งยังมีการพบการปนเปื้อนโลหะหนัก ได้แก่ นิกเกิล ปรอท ทองแดง โครเมียม และสารหนู ที่สูงเกินค่ามาตรฐาน อีกทั้งยังมี

การพบตะกอนสีดำที่ถมทับอย่างหนาแน่นและมีกลิ่นเหม็น ในบริเวณปากคลอง
ซากหมากอีกด้วย

ดังนั้น ในวันที่ 30 เมษายน 2552 ศาลปกครองระยองจึงเห็นสมควรให้มีการประกาศให้พื้นที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดทั้งหมด รวมทั้ง ต.เนินพระ
ต.มาบข่า และ ต.ทับมา อ.เมืองระยอง ทั้ง ต.บ้านฉาง อ.บ้านฉาง เป็นเขต
ควบคุมมลพิษ เพื่อให้มีการดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ ภายใน
กำหนด 60 วัน นับตั้งแต่วันที่คำพิพากษา

“พอเขาประกาศให้มาบตาพุดเป็นเขตควบคุมมลพิษ ประชาชนที่เข้ามาฟัง
คำพิพากษาที่ศาลปกครองจังหวัดระยอง ก็ได้มีการเฮโลแล้วก็แจกดอกไม้กัน
เอาดอกกุหลาบมาแจกให้กันเยอะแยะไปหมดเลย พอออกมาข้างนอกประชาชน
ก็พากันแสดงความดีใจกันเป็นแถว ไม่ใช่เฉพาะคนที่มาบตาพุดนะ แต่เป็น
คนจังหวัดระยองทั้งจังหวัดเลย พวกเราก็ดีใจ กอดกันแล้วก็ร้องไห้โยโย่ฮือกันว่า
เราชนะแล้ว” พี่นุ้ย เล่า

30 เมษายน 2552 นายกรัฐมนตรีลงนามในประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อม
แห่งชาติฉบับที่ 32 (พ.ศ.2552) กำหนดพื้นที่เขตควบคุมมลพิษตามคำพิพากษา
ของศาลปกครองระยอง แล้วหลังจากนั้นไม่นานนัก ก็สั่งการให้หน่วยงานที่
เกี่ยวข้องยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองในกรณีที่มีคำวินิจฉัยว่า คณะกรรมการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการประกาศเขตควบคุม
มลพิษ เพื่อเป็นการยืนยันว่าไม่ได้มีการละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่แต่อย่างใด

รายการเอกสารที่เครือข่ายใช้ยื่นประกอบคำฟ้อง

1. มลพิษ สุขภาพ และ อุตสาหกรรมมาบตาพุด โดย เดชรัตน์ สุขกำเนิด ศุภกิจ นันทะวรการ วิภา ชื่นขิต มูลนิธินโยบายสุขภาวะ 1 มีนาคม 2550
2. ผลการตรวจความผิดปกติของสารพันธุกรรม ในเซลล์ของประชาชน (วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2550) โดยรองศาสตราจารย์ ดร.เรณู เวชรัชต์พิมล ภาควิชาชีววิทยา คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
3. รายงานโครงการจัดทำแผนแม่บทเครือข่ายโครงสร้างพื้นฐานโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน กรณีศึกษา : ชุมชนโดยรอบนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดโดยมูลนิธิสิ่งแวดล้อมไทย มิถุนายน 2547
4. การศึกษาความสัมพันธ์ของการเกิดโรกระบบทางเดินหายใจ และโรคผิวหนังและเนื้อเยื่อใต้ผิวหนังกับมลพิษทางอากาศที่เกิดจากโรงงานในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด โดยสมชาย จาตศรี สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดสุโขทัย
5. รายงานสรุปสำหรับผู้บริหาร การจัดทำแผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่ จังหวัดระยอง 2550 ถึง 2554 ของคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อแก้ไขปัญหา มลพิษ
6. รายงานการประชุมคณะอนุกรรมการพหุภาคีเพื่อกำกับการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการลดและขจัดมลพิษในพื้นที่ จังหวัดระยอง 2550 ถึง 2554
7. สรุปการดำเนินการของแต่ละหน่วยงาน โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม พร้อมผนวก สรุปผลการสัมมนาเวทีสาธารณะ เรื่องยุทธศาสตร์การป้องกันและแก้ไขปัญหา อันเกิดจากการพัฒนาอุตสาหกรรมภาคตะวันออก กรณีศึกษาในจังหวัดระยอง
8. รายงานการประชุมคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ

ในวันที่ 30 เมษายน 2552 ศาลปกครองระยอง
ประกาศให้พื้นที่เขตเทศบาลเมืองมาบตาพุดทั้งหมด
รวมทั้ง ต.เนินพระ ต.มาบข่า ต.ทับมา
อ.เมืองระยอง รวมทั้ง ต.บ้านฉาง อ.บ้านฉาง
เป็นเขตควบคุมมลพิษ เพื่อให้มีการดำเนินการควบคุม
ลด และขจัดมลพิษ ภายในกำหนด 60 วันนับตั้งแต่มีกำพิพากษา

สุทธิจึงนำเครือข่ายไปชุมนุมเพื่อคัดค้านการยื่นอุทธรณ์ของรัฐบาล และในวันนั้น ก็ทำให้ฝ่ายตรงข้ามได้เผยตัวให้ภาคประชาชนและสาธารณะเห็นชัดขึ้นเป็นครั้งแรก โดยในขณะที่เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือชุมนุมคัดค้านการยื่นอุทธรณ์ของ รัฐบาลนั้น ก็มีกลุ่มผู้ชุมนุมของฝ่ายที่สนับสนุนการอุทธรณ์ออกมาเผชิญหน้ากัน และประกาศคัดค้านต่อต้านเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ นำทีมโดย นายสุธา เหมสกล นายกสมาคมธุรกิจท่องเที่ยวและร้านอาหารอำเภอบ้านฉาง และชาวบ้านจากระยองอีกกว่า 400 คน

เพื่อหลีกเลี่ยงความรุนแรง และการสร้างสถานการณ์ที่อาจเกิดขึ้นได้ สุทธิและ ชาวบ้านอีกกว่า 200 คน จึงได้มีการแสดงสัญลักษณ์เพื่อให้มวลชนได้รู้ว่าพวกเขา ไม่ได้ถูกจ้างให้มาชุมนุมด้วยการชุบัตร์ประจำตัวประชาชน ก่อนที่จะมีการ ยื่นหนังสือคัดค้านการอุทธรณ์ ต่อนายวิจิต ชาติไพสิฐ รองผู้ว่าราชการจังหวัดระยอง และสลายการชุมนุมในเวลาต่อมา

นับเป็นครั้งแรกที่ภาคประชาชนฟ้องให้รัฐประกาศเขตควบคุมมลพิษ โดยอาศัย กลไกศาลปกครอง ซึ่งเป็นกลไกที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 รัฐธรรมนูญ ที่ขึ้นชื่อว่าเป็นรัฐธรรมนูญที่ภาคประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุด

และจากเหตุการณ์นี้ทำให้สังคมได้เห็นว่า การทำงานของภาคประชาชนได้ปรับตัว ไปในแง่ของการเชื่อมโยงและทำงานร่วมกับภาควิชาการในการศึกษาและ รวบรวมข้อมูล และนำเสนออย่างชัดเจนจนสามารถนำไปสู่การตัดสินใจของศาล ซึ่งถือว่าเป็นจุดแข็งที่สำคัญของการต่อสู้ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียง

จำกัดมาตรา 67
ระจับ 76 โครงการ

คำสั่งศาลให้ระงับ 76 โครงการเป็นการชั่วคราว
มิใช่ชัยชนะที่ถึงที่สุด แต่สิ่งหนึ่งที่พวกเขาภูมิใจก็คือ
การได้ทำให้ประเด็น **สิทธิประชาชนตามมาตรา 67 วรรคสอง**
เป็นที่ตระหนักแก่สังคมมากขึ้น ทุกฝ่ายต้องหันหน้าเข้ามาพูดคุย
และดำเนินการตามกฎหมายมากขึ้น **หลังจากที่ก่อนหน้านี้**
สิทธิประชาชนเรื่องนี้เคยเป็นเพียงข้อความบนกระดาน

จัตมาตรา 67

ระบับ 76 โครงการ

แม้ว่ารัฐบาลจะยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครอง ในกรณีที่มีคำวินิจฉัยว่า คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติได้ละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ในการประกาศเขตควบคุมมลพิษ เพื่อเป็นการยืนยันว่าไม่ได้มีการละเลยต่อการปฏิบัติหน้าที่ แต่สำหรับประเด็นที่ศาลสั่งให้ประกาศเขตควบคุมมลพิษนั้นรัฐบาลไม่ได้อุทธรณ์แต่อย่างใด

ดังนั้น ผลจากคำสั่งศาลปกครองระบอบจึงส่งผลให้คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ประกาศเขตควบคุมมลพิษให้กับพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง จนนำไปสู่ขั้นตอนการจัดทำแผนลดและขจัดมลพิษตามที่กฎหมายระบุไว้ แต่แล้วขามมาบตาพุดก็ต้องเจอกับความหนักใจอีกครั้ง เมื่อพบว่ามิโครงการอุตสาหกรรมในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียงอีกกว่า 76 โครงการ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโครงการอุตสาหกรรมปิโตรเคมี โรงเหล็ก โรงไฟฟ้า ฯลฯ ได้ผ่านการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม หรือ EIA (Environmental Impact Assessment) จากสำนักนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมไปแล้ว นั่นหมายถึงทั้ง 76 โครงการ สามารถที่จะขยายโรงงาน ขยายกิจการในพื้นที่มาบตาพุดได้อีก ซึ่งเป็นสิ่งที่ภาคประชาชนสุดที่จะนิ่งเฉยได้

สิทธิประสานปรึกษาหารือภาคีเครือข่ายหลายฝ่าย โดยเฉพาะได้ประสานกับ สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน แล้วจึงตัดสินใจที่จะนำประชาชนฟังศาลอีกครั้ง โดยเขาเล็งเห็นว่ามีช่องทางที่จะต่อสู้ด้วยการถือมาตรา 67 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 เป็นหลักอ้างอิง เพราะที่ผ่านมามีความ ชัดเจนว่า ทั้ง 76 โครงการนั้น ยังไม่ได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่รัฐธรรมนูญ มาตรา 67 วรรคสอง ระบุไว้อย่างครบถ้วน

รัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 วรรคสองได้กำหนดว่า โครงการ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้าน คุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่ จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของ ประชาชนในชุมชน โดยจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นประชาชนและ ผู้มีส่วนได้เสียก่อน และให้องค์กรอิสระ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชน ด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการศึกษาด้าน สิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ หรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบ ก่อนที่จะมีการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติและ สุขภาพ

ดังนั้น ในวันที่ 19 มิถุนายน 2552 สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน ร่วมกับชาวบ้านมาบตาพุดรวม 43 ราย จึงได้จับมือกันยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและหน่วยงานของภาครัฐ ทั้ง 8 แห่ง ที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ต่อศาลปกครองกลาง เพื่อให้ศาลกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครอง โดยการสั่งให้ระงับโครงการหรือกิจกรรม ทั้ง 76 โครงการที่กำลังดำเนินการในพื้นที่ตำบลมาบตาพุด อำเภอบ้านฉาง และบริเวณใกล้เคียง ไว้เป็นการชั่วคราว

นายศรีสุวรรณ จรรยา นายกสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน กล่าวถึงการเดินเกมรุกของสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน และภาคประชาชนชาวมาบตาพุดว่า

“หลักการสำคัญก็คือว่าในการฟ้องคดี สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนก็จะดำเนินคดีไปตามขั้นตอนและตามกฎหมาย ส่วนการเคลื่อนไหวของเครือข่ายประชาชน ตะวันออกเองก็มีอิสระในการขับเคลื่อนได้ตลอดเวลาอยู่แล้ว ซึ่งหลังจากฟ้องไปแล้ว เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกก็เดินหน้าเต็มที่ในการจัดกิจกรรมในเชิงกดดัน หรือส่งสัญญาณการสนับสนุนให้ฝ่ายที่เกี่ยวข้องรู้ว่า มีภาคประชาชนและมวลชนอยู่ และเราทำจริง”

สุทธิเผยว่า หลังจากยื่นฟ้องไปแล้วและกำลังรอผลการฟ้องอยู่นั้น ตนได้อาศัยประสบการณ์ที่ผ่านมาว่า เพื่อที่จะรักษาระดับและสร้างแรงกระเพื่อมอย่างต่อเนื่อง ในช่วงที่อยู่ในกระบวนการศาล เครือข่ายจึงได้มีการจัดกิจกรรมในเชิงวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการจัดเสวนา จัดประชุมระดมความคิด จัดการรณรงค์กับสาธารณะ และการให้ข่าวและออกสื่อต่างๆ อยู่เป็นระยะ ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะช่วยหนุนเสริม

วันที่ 19 มิถุนายน 2552 สมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน
ร่วมกับชาวบ้านมาบตาพุดรวม 43 ราย จึงได้จับมือกันยื่นฟ้อง
คณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติและหน่วยงานของภาครัฐ
ทั้ง 8 แห่ง ที่ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ต่อศาลปกครองกลาง
เพื่อให้ศาลกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครอง
โดยการสั่งให้ระงับโครงการหรือกิจกรรม
ทั้ง 76 โครงการที่กำลังดำเนินการในพื้นที่ตำบลมาบตาพุด
อ.บ้านฉาง และบริเวณใกล้เคียง ไว้เป็นการชั่วคราว

ให้การพิจารณาคดีของศาลหรือขบวนการแสวงข้อมูลของคดี เกิดประโยชน์ที่จะ ทำให้การฟ้องมีน้ำหนักเพิ่มมากขึ้น ในการที่จะนำไปเสนอต่อตุลาการหรือ องค์คณะของคดีที่ฟ้องตามมาตรา 76 วรรคสอง

ในที่สุดวันที่ 29 กันยายน 2552 ชาวบ้านก็ได้ชัยชนะในยกแรกของการต่อสู้ใน คดีระงับ 76 โครงการ เมื่อศาลปกครองกลางพิพากษาสั่งให้ระงับการดำเนินการ ของทั้ง 76 โครงการเอาไว้ เนื่องจากหลักฐานทั้งหมดได้แสดงให้เห็นว่า การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณชุมชนมาตาพุดและบริเวณ ใกล้เคียงนั้น ได้สร้างปัญหามลพิษต่อชุมชนอย่างรุนแรง จนทำให้ต้องมีการ ประกาศเป็นเขตควบคุมมลพิษเพื่อดำเนินการควบคุม ลด และขจัดมลพิษ แต่ หน่วยงานรัฐทั้ง 8 แห่งก็ยังออกใบอนุญาตให้ขยายโครงการ ซึ่งขัดและไม่ได้มี การดำเนินการตามที่กฎหมายระบุไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 67 วรรคสอง

ดังนั้น ศาลจึงได้เห็นสมควรให้มีการประกาศระงับโครงการทั้ง 76 โครงการ เป็นการชั่วคราว จนกว่าศาลจะมีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งเปลี่ยนแปลง ยกเว้น โครงการหรือกิจกรรมที่ได้รับใบอนุญาตก่อนวันประกาศใช้บังคับรัฐธรรมนูญ แห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 และโครงการหรือกิจกรรมที่ไม่ได้ กำหนดให้เป็นประเภทโครงการหรือกิจกรรม ที่ต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ ผลกระทบสิ่งแวดล้อม ตามประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องกำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการ

ในที่สุดวันที่ 29 กันยายน 2552 ชาวบ้านก็ได้ชัยชนะในยกแรกของการต่อสู้
ในคดีระงับ 76 โครงการ เมื่อศาลปกครองกลางพิพากษาสั่งให้ระงับ
การดำเนินการของทั้ง 76 โครงการเอาไว้ เนื่องจากหลักฐานทั้งหมดได้แสดง
ให้เห็นว่า การประกอบกิจการโรงงานอุตสาหกรรมในบริเวณชุมชนมาบตาพุด
และบริเวณใกล้เคียงนั้น ได้สร้างปัญหามลพิษต่อชุมชนอย่างรุนแรง

คดีนี้นับเป็นประวัติศาสตร์คดีสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย ที่เขย่าวงการอุตสาหกรรมทั้งหมด และสื่อมวลชนได้นำเสนอข่าวสารออกไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งเกาะติดรายงานท่าทีและข่าวความเคลื่อนไหวของทุกฝ่ายต่อเนื่องนับเดือน

ท่าทีแรกที่สาธารณชนสนใจคือท่าทีของภาครัฐ โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านเศรษฐกิจ ออกมาแสดงความกังวลต่อผลกระทบต่อเศรษฐกิจที่จะตามมาว่า 4 แสนล้านบาท และ GDP ที่จะต้องลดลง 0.5% อีกทั้งระบุว่าการระงับ 76 โครงการจะทำให้แรงงานต้องตกงานไปอีกกว่า 1 แสนคน ที่สำคัญคืออาจส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของนักลงทุนที่กำลังจะตัดสินใจเข้ามาลงทุนในไทยด้วย

สุทธิให้เหตุผลผ่านสื่อมวลชน เพื่อสร้างความเข้าใจในประเด็นที่ถูกโจมตีเรื่องการฟ้องร้องของเครือข่าย ที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเสียหายว่า

“ผมคิดว่าการพัฒนาอุตสาหกรรมก็ทำได้นะ ไม่ได้บอกว่าห้ามลงทุน แต่พยายามจะบอกว่ามิติในความพอดีในหนึ่งพื้นที่ที่มีการลงทุน ต้องมีการคำนวณ ต้องมีการสร้างระบบป้องกัน เช่น ต้องนำเอาเครื่องมือประเมินผลกระทบ อย่างเช่น HIA มาใช้ เพื่ออ้างอิงในการตัดสินใจว่าในพื้นที่นี้จะพัฒนาอะไรได้ และก่อนที่จะพัฒนาพื้นที่ น่าจะมีการสื่อสารกันอย่างเปิดเผยและโปร่งใสก่อน โดยการเปิดให้ประชาชนรู้ข้อมูลอย่างแท้จริง และให้ประชาชนมีส่วนร่วมเสนอแนะว่าเขาต้องการอะไร การที่จะทำกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ก็ต้องมาทำให้แน่ใจว่า เป็นกระบวนการมีส่วนร่วมจริง และเป็นที่ยอมรับของประชาชน”

ประเด็นหลักที่สุทธิยีนยันและพยายามจะสื่อสารกับทุกฝ่ายคือ ต้องเคารพสิทธิชุมชน สิทธิประชาชน ตามรัฐธรรมนูญมาตรา 67 วรรคสอง ซึ่งได้วางหลักการพัฒนาที่ดีไว้แล้ว หากทุกฝ่ายเข้าใจและยึดตามหลักนี้ ต่อไปจะนำไปสู่การจัดผังเมืองที่ดี ซึ่งตามมาตรา 67 วรรคสองนั้น ให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะมีส่วนร่วมตัดสินใจก่อนที่จะดำเนินโครงการหรือนโยบายสาธารณะที่อาจเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของเขา อีกทั้งก่อนตัดสินใจ ต้องผ่านการปรึกษาหารือองค์กรอิสระด้านสิ่งแวดล้อมด้วย ซึ่งตอนนี้องค์กรอิสระนี้ยังไม่มี หลักเกณฑ์ที่จะชี้วัดว่าโครงการประเภทใดกระทบรุนแรงก็ยังมี

“ผมคิดว่าต้องให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม รับรู้อย่างเพียงพอแล้วค่อยเติมเต็ม การพัฒนาเข้าไป แต่ทุกวันนี้มันเป็นการพัฒนาที่ไม่ระบบการจัดการที่ดี เพราะฉะนั้นเราจึงถือว่าการพัฒนาเหล่านี้ผิดหลักการพัฒนาที่ดี เชื่อว่าเรื่องที่ประชาชนผลักดันอยู่นี้ในระยะยาวจะเป็นผลดีกับบรรยากาศการลงทุนด้วยซ้ำ เพราะหากเรามีมาตรฐานที่ดี เขาจะรู้ว่า เขาจะต้องเข้ามาสู่กระบวนการอะไรบ้างตั้งแต่ต้นดีกว่าให้เข้ามาแล้วเกิดความขัดแย้งกับชุมชน คงไม่มีนักลงทุนที่ไหนอยากจะมาลงทุนแล้วต้องมาเจอประชาชนเดินขบวนประท้วง” สุทธิกล่าว

ในวันที่ 2 ตุลาคม 2552 สำนักงานอัยการสูงสุด ก็เป็นตัวแทนของกระทรวงอุตสาหกรรม ยื่นอุทธรณ์เพื่อขอเพิกถอนคำสั่งศาลปกครองกลางตามที่หลายฝ่ายคัดค้านไว้ ซึ่งเป็นการดำเนินการตามระบบกลไกของรัฐที่จะตอบสนองต่อกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น ภายใต้งบกดดันจากทุกทิศทางที่โอบล้อมเข้ามา

ส่วนเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกนั้น พวกเขารู้ว่า งานนี้ยังจะต้องเหนื่อยกันอีกยาวนาน

ชัยชนะครั้งนี้เป็นเพียงคำสั่งศาลให้ระงับ 76 โครงการเป็นการชั่วคราวมิใช่ชัยชนะที่ถึงที่สุด แต่สิ่งหนึ่งที่พวกเขาภูมิใจก็คือ การได้ทำให้ประเด็น สิทธิประชาชนตามมาตรา 67 วรรคสอง เป็นที่ตระหนักแก่สังคมมากขึ้น หลังจากที่ยากก่อนหน้านี้ สิทธิประชาชนเรื่องนี้เคยเป็นเพียงข้อความบนกระดาน

นายพิภพ ธงไชย นักเคลื่อนไหวภาคประชาชนวิเคราะห์ผลของการทำงานของเครือข่ายฯ ว่ามابตาคุดจะเป็นจุดเปลี่ยนประเทศไทย เพราะถ้าเปลี่ยนมابตาคุดได้อุตสาหกรรมอื่นก็เรื่องเล็ก แม้ว่าอาจจะยังไม่เห็นในปีสองปีนี้ แต่อุตสาหกรรมอื่นทำแบบมابตาคุดไม่ได้

หลังจากการกระตุ้นต่อมคิดให้กับสังคมไทยในประเด็นการสร้างมาตรฐานการจัดการของภาคอุตสาหกรรม ให้เกิดการพัฒนาไปในทิศทางที่เหมาะสมปลอดภัยต่อสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพของคนในชุมชนแล้วภารกิจข้างหน้าของภาคประชาชน คือ การผลักดันให้เกิดกลไกที่ยั่งยืนต่อไป

“ลุงน้อยยังไม่พอใจนะ มันยังไม่มั่นใจ แต่เราทำได้แค่นี้ มันก็还好 ทำให้เรามีกำลังใจ มีความหวัง และมีแรงที่จะร่วมมือกันต่อไปอีก” ลุงน้อย ใจตั้ง กล่าวอย่างผู้มีประสบการณ์มานานแล้วว่าความพลิกแพลงและแรงต้านของฝ่ายตรงข้ามนั้นเป็นอย่างไร

ดังนั้น แม้ว่าจะได้แต้มต่อมาแล้ว แต่ชาวบ้านก็รู้ว่า หากนิ่งนอนใจสถานการณ์อาจพลิกผัน และตระหนักดีว่าสิ่งที่กำลังทำอยู่นี้เป็นเหมือนการเอาไม้ซีกไปจัดไม้ซุง แต่ถึงอย่างนั้น ไม้ซีกเหล่านี้ก็พร้อมใจจะมัดรวมกันเพื่อสู้ต่อไป เพราะสิ่งที่เขาถืออยู่คือมาตรา 67 แห่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ไม่ใช่แค่จดหมายร้องเรียนธรรมดาอย่างที่เคยใช้มา

ธรรมเนียม ตามหาความพอเพียง

หยุด! โรงงาน
ผู้คัดค้านระยอง
บ.2

ช่วยด้วย!
ระยอง
มีแต่ มลพิษ

การเดินทางครั้งนั้น ในระยะเวลา 5 วัน
4 คืน กับระยะทางเกือบ 200 กิโลเมตร
ในการเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ
คือความทรงจำที่ไม่อาจลืมเลือน
ของลุงน้อย ลุงอุดม และเพื่อนร่วม
อุดมการณ์เครือข่ายประชาชน
ภาคตะวันออกทุกคน

ธรรมยาตรา

ตามหาความพอเพียง

หลังจากการฟ้องศาลสองยก แต่ยังไม่ชนะขาดลอย อีกทั้งรัฐบาลยังตัดสินใจยื่นอุทธรณ์คำสั่งศาลปกครองอีก แม้ว่าจะอ่อนล้าและเริ่มได้รับแรงกระแทกจากฝ่ายตรงข้าม ทั้งในแง่ของการกล่าวร้ายป้ายสีว่าเป็นพวกก่อวินาศกรรม เป็นพวกรับจ้าง และแม้แต่การข่มขู่คุกคามให้หวาดกลัว แต่ภาคประชาชนก็ไม่ละความพยายามลุกขึ้นเตรียมการสู้ต่อโดยตัดสินใจที่จะนำมวลชนเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ โดยใช้คำว่า “ธรรมยาตรา เดินตามรอยเท้าพ่อ ตามหาความพอเพียง” อันสื่อความหมายถึงการเดินทางเพื่อการประกาศหรือเผยแพร่ข่าวสารเพื่อชีวิต เป็นปฏิบัติการทางสังคมบนพื้นฐานของศาสนธรรม และเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้หรือแสดงจุดยืนที่เรียกร้องโดยใช้ความเพียรและปราศจากความรุนแรง

และการเดินทางครั้งนั้น ในระยะเวลา 5 วัน 4 คืน กับระยะทางเกือบ 200 กิโลเมตร ในการเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ คือความทรงจำที่ไม่อาจลืมเลือนของลุงน้อย ลุงอุดม และเพื่อนร่วมอุดมการณ์เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือทุกคน

“เป้าหมายของการเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ ในครั้งนี้ก็เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์และเป็นเครื่องมือหนึ่งในการสื่อสารสู่สังคม เพื่อให้สังคมรับทราบ สื่อมวลชนรับทราบ และให้ไปถึงรัฐบาลว่าประชาชนต้องการและเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหา มาบตาพุดอย่างเป็นธรรม เราหวังว่าคนในรัฐบาลก็จะมาเติมเต็ม จะมีการสื่อสารกันมากขึ้น” สุทธิกล่าว

เช้าตรู่วันที่ 24 ตุลาคม 2552 ทีมงานรายการ “ชีวิตจริงยิ่งกว่าละคร” ไปดักรอยถ่ายทำบันทึกชีวิตของ “ลุงน้อย ใจตั้ง” ตั้งแต่เตรียมตัวออกจากบ้านไปร่วมเดินขบวนธรรมยาตรา

เวลา 10:00 น. ที่บริเวณหน้าศาลพระเจ้าตากสินมหาราช วัดลุ่มมหาชัยชุมพล ต.ท่าประดู่ อ.เมืองระยอง กลุ่มคนเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกซึ่งเป็นตัวแทนของชาวมาบตาพุดที่ได้รับผลกระทบจากนิคมอุตสาหกรรมกว่าร้อยคน จึงได้ออกมาร่วมกันทำพิธีไหว้พระเจ้าตาก แล้วจึงไปไหว้ศาลหลักเมืองขอพรให้ประสบความสำเร็จในการต่อสู้ ก่อนจะเริ่มขบวนเดินเท้าเข้ากรุงเทพฯ

“เราต้องการให้รัฐบาลและอุตสาหกรรมที่มาทำมาหากินในพื้นที่เรา มองเห็นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับคนในพื้นที่ ว่ามันเกิดอะไรขึ้นกับเขา และควรจะช่วยเหลือเขาแบบไหน”

ลุงน้อยกล่าวก่อนออกเดินเท้าเปล่าไปตามเส้นทางที่ทีมงานได้วางแผนการเดินทางไว้ ลุงน้อยปฏิเสธที่จะสวมรองเท้า เพราะความคุ้นเคยกับการเดินเท้าเปล่าเขารกเข่า พงเข้าป่ามัยลามมาแล้วตลอดชีวิตกว่าเจ็ดสิบปี

แกออกจะตื่นเต้นเหมือนกันเพราะกล้องทีวีมาจับตลอดเวลา

“เราพูดอะไร เราไหว้พระอธิฐานอะไร เสียงเราไปอยู่ในนั้นหมดเลยแหละ ก็สงสัยว่าเรามันสำคัญยังงี้ กล้องทีวีเยอะแยะ ลุงไม่รู้ว่าเป็นใคร เห็นมีแต่คนโทรหาสุทธิ แล้วก็มีทีวีไทยนี่มันติดลุงตลอด”

จากจุดตั้งต้นที่เดินออกจากตัว อ.เมือง ขบวนธรรมยาตรามุ่งหน้าไปทางบ้านฉาง ออกไปยังอำเภอสัตหีบ

“พอไปถึงบ้านฉาง ก็มีคนเขาส่งสัญญาณมาว่า ให้ระวังนะที่บ้านฉางมีกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่เขาไม่เห็นด้วย เขาต้องการจะโยนของมาดักทำร้ายพวกเรา เราก็บอกเราไม่กลัว ยังไงเราก็ไม่กลัว แต่พอไปถึงก็ไม่มีใครทำร้ายเรานะ แต่จะมีคนกลุ่มหนึ่งที่เขาไม่พอใจ เขาก็จะแสดงตัว โดยการเขวี้ยงของ แต่เขาไม่ได้เขวี้ยงมาหาเรานะ เขาเขวี้ยงหากันเอง เขวี้ยงกันไป เขวี้ยงกันมา” ลุงน้อยเล่าถึงเหตุการณ์การเดินทางในวันแรกให้ฟัง

หลังจากเหตุระทึกใจผ่านไปแล้ว ขบวนธรรมยาตราก็เคลื่อนตัวเข้าสู่เขต อ.สัตหีบ ซึ่งที่นั่นลุงน้อย และผู้ร่วมเดินทาง ได้พบกับกลุ่มคนจำนวนมากที่มารอให้กำลังใจทั้งน้ำ อาหาร ผ้าเช็ดหน้า ที่มีคนเอามามอบให้ ทำให้ทุกคนรู้สึกปิติยินดีและซาบซึ้งใจ ทำเอาลุงน้อยน้ำตาไหลอย่างไม่นึกไม่ฝันว่าจะมีคนมาดูแลให้กำลังใจมากมายเพียงนี้

คืนแรกนั้น ขบวนธรรมยาตราหยุดพักแรมที่วัดอัมพาราม จ.ชลบุรี ทุกคนเห็นพ้องกันที่จะมอบเงินที่มีผู้บริจาคตามทางให้กับวัดที่ให้อาศัยพักแรม และทุกคนต่างเหนื่อยล้า เพราะอากาศที่ร้อนระอุ หลายคนเริ่มเจ็บเท้า มีแผลบ้าง ปวดกล้ามเนื้อบ้าง

“การเดินทางธรรมยาตราในครั้งนี้ ทำให้รู้ถึงจิตใจคนที่ร่วมอุดมการณ์กันว่ายามใดก็ตามที่เราเดือดร้อน และเรามีความเห็นตรงกัน มันจะสามารถนำพาหลายสิ่งไปสู่จุดหมายได้ แล้วก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้ การเดินทางธรรมยาตราในครั้งนี้เป็นการดูใจคนหลายๆ คน วัดอะไรๆ ได้หลายๆ อย่างเลย ณ วันนี้เราจำได้หมด

การหลอมสร้างเครือข่าย
ที่ต้องร่วมกันต่อสู้กัน
มวลชนจะเข้มแข็งทางจิตวิญญาณมากขึ้น
เมื่อผ่านกิจกรรมและวันเวลา
ของการร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน

ว่าคนที่เดินร่วมกับเรา ก็คิดดูนอนกินนอนเรียงกัน ผ้าห่มก็ไม่มี นอนขดหนาวกันไป มันทำให้เรารู้สึกรัก รู้สึกผูกพันกับคนที่ร่วมเดิน มันหาไม่ได้ง่ายนะ แล้วโดยเฉพาะ ลุงน้อยนั้น เขาก็ไปด้วยใจรักเลยนะ คนแก่อายุ 70 กว่า เดินไม่ใส่รองเท้า ถามว่า เดินได้อย่างไร อ่อนวอนแทบตายให้แกใส่รองเท้า”

ลุงอุดม ศิริภักดี กล่าวความประทับใจที่มีต่อเพื่อนร่วมอุดมการณ์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การหลอมสร้างเครือข่ายที่ต้องร่วมกันต่อสู้ นั้น มวลชนจะเข้มแข็งทางจิตวิญญาณมากขึ้นเมื่อผ่านกิจกรรมและวันเวลาของการร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน

“เราประทับใจคนที่มาเดินร่วมกับเราไม่ว่าใคร ลูกเล็กเด็กแดง ตรงนั้นเรารู้สึกว่า เราตายแทนกันได้หมด และก็ประทับใจคนที่ต้อนรับเราทุกคน พวกเขามาให้กำลังใจ เอาข้าวปลาอาหารมาเลี้ยง เอาขนมมาให้กิน มาดูแลเรา ทำให้พวกเราลืมความเจ็บปวด ลืมไปเลยว่า ขาบวมเป่ง มันระบมหมด คุณสุทธิตีเดินตลอด เคียงบ่าเคียงไหล่กัน” ลุงอุดม กล่าว

ด้วยสายใยที่สุทธิตีมีในหลายๆ ทาง ทำให้การเดินทางเป็นไปอย่างราบรื่น โดยเฉพาะเมื่ออยู่ในเขต อ.บางละมุง จ.ชลบุรี ก็ได้มีภาคีจากเครือข่ายพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย (พธม.) มาร่วมสมทบจำนวนหนึ่ง ทำให้กลุ่มที่เดินรู้สึกอุ่นใจ แม้ว่าพวกเขาจะไม่ได้รู้จักกัน แต่ในขบวนการภาคประชาชนนั้น ไม่มากนักน้อย ย่อมจะเข้าใจถึงความรู้สึกกันดีว่าในยามที่มี “วาระ” ที่ต้องการผลักดันนั้น กำลังใจ และการสนับสนุนเป็นสิ่งเชิดชูใจได้ดีที่สุด เพราะในที่สุดไม่ว่าจะแพ้หรือชนะ แต่สิ่งที่จะคงติดตรึงตราก็คือความทรงจำที่หาไม่ได้ในชีวิตของคนที่เคยต่อสู้

คืนที่สองขบวนเข้าพักที่วัดอีกแห่งหนึ่งที่อำเภอบางละมุงนั่นเอง ล่วงเข้าเช้าวันที่สามหลายคนถึงกับเลิบทอด ต้องหยุดเดิน สุทธิเองก็ดูแย่แะเพราะเริ่มมีบาดแผลมีน้ำใสๆ ที่เจ็บแสบเอาการ ส่วนลุนน้อยนั้น เป็นวันแรกที่ลุนยอมสวมรองเท้าเพราะความร้อนที่ระอุพื้นท้องถนนช่วยละลายเนื้อแข็งๆ บนอุ้งเท้าที่หยาบกร้านออกไปเกือบหมดสิ้น และเพราะลุนน้อยยังเดินต่อไปได้ทำให้คนอื่นๆ บอกว่า ดุสึลุนน้อยอายุเจ็ดสิบกว่าแล้วยังเดินไหว ทำให้มีแรงจะเดินต่อไปได้ถึง ส่วนลุนน้อยเองก็จะคอยแหย่พวกหนุ่มๆ ว่า ใครเดินไม่ไหวมาขี่หลังลุนก็ได้ละ

เมื่อถามลุนว่า แต่ละก้าวที่เดินนึกถึงอะไร ลุนบอกว่า

“ก็นึกถึงความพอเพียง ความไม่โลภ ไม่เบียดเบียน อยากให้โรงงานคิด ไม่เบียดเบียน ไม่โลภมาก ในหลวงท่านสอนให้พอเพียง เราต้องการแค่ว่าเขาไม่เบียดเบียน เราต้องการแค่นี้”

วันต่อมา ลุนน้อยต้องประหลาดใจและประทับใจมากขึ้นไปอีก เมื่อวัดที่ไปพักชื่อวัดน้อย เจ้าอาวาสก็ชื่อหลวงพ่ोनอย หลังจากพักที่นั่นคืนนั้น รุ่งเช้าก่อนออกเดินทาง หลวงพ่อก็นำข้าวมาใส่ปากให้ลุนน้อยกินข้าวมงคล แล้วก็ให้พรให้ไปดีมาดีอายุมันขวัญยืน

หลังจากที่เดินเท้ากันมาอย่างต่อเนื่องตลอดระยะเวลา 4 วัน คืนสุดท้ายนั้นได้พักแรมที่วัดบางบ่อ แล้วรุ่งเช้าก็มีรถมารับพาไปทำเนียบรัฐบาล เพราะเกรงว่าถ้าเดินจะเป็นการกีดขวางทางจราจร เมื่อไปถึงทำเนียบก็ป้ายคล้อย หวังว่าจะได้

พบนายกรัฐมนตรี จะได้ยื่นหนังสือแสดงเจตจำนงของคนมาตาพูด แล้วก็จะ
กลับบ้านกันอย่างสันติ

แต่ว่าทุกคนก็ต้องถอยกลับออกมากันอีก เพราะทางทำเนียบไม่มีการประสานที่จะ
รับหนังสือและไม่มีโอกาสที่จะได้พบนายกฯ ในวันนั้น จึงต้องมาพักที่บริเวณ
สำนักงานของสหประชาชาติกันอีกคืนหนึ่ง

ลุนน้อยเล่าถึงตอนท้ายของการเดินทางที่จပ်ลงอย่างค่อนข้างเศร้าว่า ในวันที่ 29
ตุลาคม 2552 นั้น ทุกคนก็มุ่งหน้าไปที่ทำเนียบกันแต่เช้า โดยมีเด็กผู้หญิงคนหนึ่ง

ตามมาสมทบเพื่อจะเข้าไปยื่นหนังสือกับนายกรัฐมนตรี เด็กหญิงคนนั้นชื่อ “น้องเอ็ง” สุภัคตรา โตแหมม นั่นเอง

น่าเสียดายที่ “น้องเอ็ง” ซึ่งสุขภาพไม่แข็งแรงนัก ใฝ่ฝันว่าอยากจะมาพบกับนายกรัฐมนตรีสักครั้ง อยากจะมาให้นายกฯ เห็นความเจ็บป่วยที่เธอเป็น เพราะเธอเชื่อมั่นว่ามันเกิดจากมลพิษจากโรงงานอุตสาหกรรม

แต่น้องเอ็งก็ต้องผิดหวัง เพราะนายกฯ ไม่มารับหนังสือด้วยตนเองแต่ส่งนายประสพสุข บุญเดช ประธานวุฒิสภา มารับแทน

“เขาร้องไห้เสียใจที่นายกฯ บอกจะมา แต่ไม่มาส่งตัวแทนมา” ป้าสายหยุดนามสนธิ ป้าของน้องเอ็งเล่าให้ฟังถึงความเสียใจของน้องเอ็งในวันนั้นที่ไม่ได้บอกนายกฯ ในสิ่งที่อยากจะบอก

คงจะดีไม่น้อยหากในวันนี้้องเอ็งยังคงมีลมหายใจ และมีแรงพอที่จะชวนขวายนาคทางไปบอกนายกฯ ในสิ่งที่อยากจะบอกอีกครั้ง แต่มันคงสายเกินไปเสียแล้ว

“วันนั้นเขาอยากจะไปบอกนายกฯ ว่า อยากให้นายกฯ หยุดโรงงานสักที จะทำลายชีวิตเขาไปถึงไหน” ป้าสายหยุดกล่าวถึงคำพูดของหลานสาวที่เพิ่งจะเสียชีวิตไปในวันที่ 10 กันยายน 2553 ให้ฟังด้วยความเศร้าใจ

แม้ว่าเหตุการณ์ในวันนั้นจะจบลงด้วยการยื่นหนังสือต่อตัวแทน แทนการยื่นหนังสือให้กับนายกฯ แต่ก็นับว่าการเดินเท้าธรรมยาตราในครั้งนี้ไม่สูญเปล่า เพราะท้ายที่สุดแล้ว ปัญหาของชาวมาบตาพุดก็ได้รับการเหลียวแลจากภาครัฐอย่างจริงจัง เมื่อนายกรัฐมนตรีเห็นชอบกับทางออกที่ภาคประชาชนเสนอ เพื่อนำปัญหามาบตาพุดเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจอย่างมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย และให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างยั่งยืน โดยนายกรัฐมนตรีเห็นชอบกับการแต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตามมาตรา 67 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือ ที่เรียกกันว่า “คณะกรรมการ 4 ฝ่าย”

วันที่ 13 พฤศจิกายน 2552 คณะกรรมการ 4 ฝ่ายก็ถูกแต่งตั้งขึ้น มีนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เป็นประธาน โดยสุทธิและตัวแทนภาคประชาชนจำนวนหนึ่งเข้าร่วมเป็นกรรมการ พร้อมกับมีผู้แทนของภาควิชาการ ภาคธุรกิจ อุตสาหกรรม และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

สุทธิตัดสินใจนำมวลชนเปลี่ยนสังเวียนการต่อสู้ เคลื่อนย้ายจากท้องถนนเข้าสู่ห้องประชุมติดแอร์ในทำเนียบรัฐบาล ด้วยหวังใจว่า กลไกการมีส่วนร่วมที่มีสถานะเป็นทางการและทรงเกียรติแห่งนี้ จะเป็นคำตอบที่ดีให้กับลุงน้อย และชาวบ้านที่เดือดร้อนทุกคน รวมทั้งชีวิตที่จากไปของน้องเอิง

สู้ในสังเวียน
กรรมการ 4 ฝ่าย

สุทธิตัดสินใจนำมลชน
เปลี่ยนสังเวียนการต่อสู้ เคลื่อนย้ายจากท้องถนน
เข้าสู่ห้องประชุมตีแอร์ในทำเนียบรัฐบาล
ด้วยหวังใจว่า กลไกการมีส่วนร่วม
ที่มีสถานะเป็นทางการและทรงเกียรติแห่งนี้
จะเป็นคำตอบที่ดีให้กับลุงน้อย
และชาวบ้านที่เดือดร้อนทุกคน
รวมทั้งชีวิตที่จากไปของน้องเอ็ง

สู่ในสังเวียน

กรรมการ 4 ฝ่าย

คณะกรรมการ 4 ฝ่ายเป็นที่จับตามองของหลายฝ่ายที่เฝ้าติดตามการทำงานว่า ผลจะออกมาเป็นอย่างไร จะหาทางออกเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่ายได้หรือไม่ ในขณะที่องค์กรเอกชนบางส่วนนำโดยนายกสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อนยังไม่ค่อยวางใจ จึงมีการตั้งคณะทำงานคู่ขนานขึ้นมาตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ 4 ฝ่ายด้วย

สุทธิกล่าวถึงข้อเรียกร้องของเครือข่ายภาคประชาชนว่า จากการรับฟังปัญหาของประชาชนนำมาวิเคราะห์แล้ว สิ่งที่ต้องการเห็นการแก้ปัญหาคือ การหยุดการขยายอุตสาหกรรม โดยต้องมีการสร้างกลไกและเครื่องมือที่ทุกฝ่ายจะมาทำงาน และตัดสินใจร่วมกันว่า สมควรหยุดหรือยัง แคไหน อย่างไร และในมาตรการเหล่านี้จะต้องครอบคลุมมาตรการทั้ง 3 ระดับ คือ หนึ่ง มาตรการเยียวยาชดเชย เพื่อให้ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบและเสียสุขภาพะมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น เช่น การสร้างระบบสาธารณสุขโรค การชดเชยความเสียหาย การดูแลสุขภาพ เป็นต้น สอง มาตรการระดับการแก้ปัญหามลพิษที่เป็นอยู่ ทำอย่างไรให้มีการบำบัด

มลพิษ การใช้ระบบประเมินผลกระทบและระบบการเฝ้าระวังที่ทุกฝ่ายมั่นใจตรวจสอบได้ และ สาม มาตรการระบบป้องกัน เช่น การจัดผังเมือง การสร้างระยะแนวกันชน เป็นต้น

คณะกรรมการ 4 ฝ่าย เริ่มประชุมนัดแรก เมื่อปลายวันที่ 19 พฤศจิกายน 2552 และได้มีผลงานชิ้นแรกออกมาก็คือ ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติและแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมสำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ เมื่อวันที่ 29 ธันวาคม พ.ศ. 2552

ในห้วงเวลานี้เองที่องค์กรวิชาการอย่างมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ (มสช.) ได้เข้ามาร่วมสนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการฯ เพื่อช่วยให้คณะกรรมการฯ สามารถจัดทำกลไกที่เป็นองค์ประกอบของมาตรา 67 วรรคสอง ครบทั้ง 4 ด้าน และยังมีอีกหลายหน่วยงานที่มีส่วนร่วมสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย เครือข่ายปฏิรูปการเมืองเพื่อสังคม และคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ เป็นต้น

นพ.ชูชัย ศุภวงศ์ ประธานอนุกรรมการพิจารณาแนวทางการวินิจฉัยโครงการ กิจการ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทางด้านสุขภาพ ภายใต้คณะกรรมการ 4 ฝ่าย กล่าวว่า คณะอนุกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ หรือด้านสุขภาพ ทั้งหมด 15 คน ซึ่งมีอำนาจ

นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรีได้ลงนามในคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 250/2552 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติตาม มาตรา 67 วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เมื่อวันที่ 13 พฤศจิกายน 2552 โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน อดีตนายกรัฐมนตรี เป็น ประธานกรรมการ ภาคประชาชน มีกรรมการประกอบด้วย นายชูชัย ศุภวงศ์ นางเรณู เวรวัชต์พิมล นายสุทธิ อัญมิตชัย นายหาญณรงค์ เยาวเลิศ ภาครัฐ มีกรรมการประกอบด้วย นายกอร์ปศักดิ์ สภาวสุ ปลัดกระทรวง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลัดกระทรวงสาธารณสุข รองปลัด กระทรวงอุตสาหกรรม (นายโกศล ใจรังษี) ภาควิชาการหรือผู้ทรงคุณวุฒิ มีกรรมการประกอบด้วย นายเดชรัตน์ สุขกำเนิด นายธงชัย พรรณสวัสดิ์ นายสุทิน อยู่สุข นางสาวสมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง นายสมรัตน์ ยินดีพิธ ส่วน ภาคเอกชนผู้ประกอบการ มีกรรมการประกอบด้วย นายชายน้อย เปื่อนโกสม นายพยุงค์ศักดิ์ ขาติสุทธิผล นายมหาปรี โกเดอร์ และ นายรุ่งโรจน์ รังสีโยภาส

หน้าที่จัดทำแนวทางการวินิจฉัยโครงการ กิจการ หรือกิจกรรม ที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทางด้านสุขภาพ ตามมาตรา 67 วรรคสอง เพื่อ เสนอต่อคณะกรรมการ 4 ฝ่าย

มสช. ได้สนับสนุนการทำงานวิชาการสองส่วนสำคัญ คือ โครงการการจัดทำ แนวทางการวินิจฉัยโครงการกิจการ หรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อ ชุมชนอย่างรุนแรงทางด้านสุขภาพ และ โครงการการจัดทำแนวทางการประเมิน ผลกระทบทางสุขภาพในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม โดยมี พญ.ฉันทนา ผดุงทศ เป็นนักวิชาการหลักของทั้งสองโครงการ

“คณะทำงานได้มีการหารือกันถึง 6 ครั้ง จนกระทั่งได้ข้อเสนอต่อคณะกรรมการ 4 ฝ่ายในเรื่องแนวทางการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม (EIA) และนำมาสู่การออกประกาศของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง กำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางในการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม สำหรับโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ซึ่งนับว่าเป็นผลงานชิ้นแรกของคณะกรรมการ 4 ฝ่าย” นพ.ชูชัย เล่า

นอกจากนี้ ก็ยังมีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการรับฟังความเห็นของประชาชนเพื่อการปรับปรุงรายการ “โครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ” และจัดเวทีรับฟังความเห็นเกี่ยวกับการวินิจฉัยความรุนแรงของโครงการ รายชื่อประเภทกิจการที่อาจก่อผลกระทบรุนแรง โดยตระเวนจัดเวทีรับฟังความเห็นรวม 6 ครั้ง ครอบคลุมภาค

หลังจากเวลาผ่านไปกว่า 7 เดือน คณะกรรมการสี่ฝ่ายก็เสร็จสิ้นการทำงาน และประกาศยุติบทบาทของคณะกรรมการฯ ในปลายเดือนมิถุนายน 2553 โดยได้ช่วยพัฒนาข้อเสนอกลไกอันเป็นองค์ประกอบของมาตรา 67 วรรคสองอย่างครบถ้วน ทั้งหลักเกณฑ์รายงานผลกระทบด้านสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Impact Assessment: EIA) การรับฟังความคิดเห็นประชาชนและผู้มีส่วนได้เสีย และ

องค์การอิสระชั่วคราว ที่ออกในรูปของระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วย คณะกรรมการประสานงานการให้ความเห็นขององค์การอิสระ

และที่สำคัญคือ ข้อเสนอเกี่ยวกับ ประกาศ 18 ประเภทโครงการหรือกิจการที่อาจ มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ ตามมาตรา 67 วรรคสอง ซึ่งกว่าจะเป็นที่ยอมรับจากทุกฝ่ายนั้น ต้องผ่านการกลั่นกรอง ทางด้านวิชาการ ทางเทคนิค และอยู่บนพื้นฐานของ รัฐธรรมนูญที่เป็นโจทย์ของกรณีนี้ ด้วยการรับฟังเสียงจากภูมิภาคต่างๆ มาแล้ว นอกจากนี้ยังจะมีการติดตามเรื่องที่นิคมอุตสาหกรรมต้องดำเนินการทาง เทคนิคเพื่อลดและขจัดมลพิษในมาบตาพุด และสุดท้ายคือจะมีการจัดการเรื่อง ผังเมืองเพื่อแก้ปัญหาระยะห่างระหว่างอุตสาหกรรมและชุมชนในพื้นที่มาบตาพุด เพื่อสุขภาวะที่ยั่งยืนและเป็นมาตรฐานสำหรับพื้นที่อื่นๆ ด้วย

กล่าวได้ว่า คณะกรรมการ 4 ฝ่ายได้ขังเรื่องให้กับรัฐบาลครบถ้วนในเวลาที่เหมาะสม แล้ว ส่วนที่เหลือคือการตัดสินใจของรัฐบาล ซึ่งเป็นที่จับตาและคาดหวังว่าจะฟันธง เรื่องประเภทโครงการหรือกิจการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงออกมา อย่างไร

ย้อนกลับมาที่มาบตาพุด ในห้วงเวลาที่กรรมการ 4 ฝ่ายใกล้จะหมดวาระการทำงาน ตามที่กำหนดไว้ นั้น มสช. ได้สนับสนุนการจัดกระบวนการเสริมศักยภาพภาค ประชาชนเพื่อเตรียมพร้อมเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ E/HIA โดยจัด “เวที เสริมสร้างศักยภาพเพื่อการใช้สิทธิตามมาตรา 67 วรรคสอง ในกระบวนการ

"กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ว่าการทำ E/HIA จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องเทคนิค เป็นเรื่องการใช้สารเคมีต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องยากมากๆ สำหรับประชาชน...เราจึงออกแบบหลักสูตรให้พวกเขาได้รู้ว่าบริษัทที่ปรึกษาที่รับจ้างทำ E/HIA ให้กับโครงการนั้น ทำได้ครบถ้วนตามกฎหมาย กำหนดไว้หรือไม่"

รศ.ดร.เรณู เวชรัชต์พิมล

รับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบการทำ E/HIA” ขึ้น โดยมี รศ.ดร.เรณู เวชรัชต์พิมล ไปช่วยเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกในการจัดอบรมภาคประชาชน เพราะรู้ดีว่ากระบวนการประชาพิจารณ์ และการทำ HIA นั้น ยังเป็นของใหม่สำหรับสังคม มีกระบวนการและความซับซ้อน ที่ประชาชนทั่วไปเข้าถึงและมีส่วนร่วมได้ยาก โดยเฉพาะเมื่อต้องเจอกับเอกสาร ข้อมูล ภาษาที่เป็นวิชาการมากมาย

รศ.ดร.เรณู เวชรัชต์พิมล เล่าว่า “เวทีนี้เราออกแบบเนื้อหาและกระบวนการเพื่อให้ชาวบ้านมาพูดคุยมีความรู้เรื่องกฎหมายมาตรา 67 วรรคสอง มากขึ้น และตระหนักรู้เท่าทันสิทธิในการเฝ้าระวังและป้องกันปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพที่อาจเกิดขึ้นจากการขยายโรงงานอุตสาหกรรมในมาบตาพุด รวมทั้งมีความเข้าใจในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นและตรวจสอบการทำกระบวนการศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน”

การจัดการอบรมในเวทีเสริมสร้างศักยภาพฯ จัดขึ้นเมื่อ 26-27 มิถุนายน 2553 ณ โรงแรมสตาร์ อำเภอเมือง จังหวัดระยอง โดยมีชาวบ้านเข้าร่วมอบรมทั้งสิ้น 83 คน จาก 18 ชุมชนในพื้นที่เขตมาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง โดยเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการที่มีการอธิบายเสริมความรู้ และกระตุ้นให้ชาวบ้านทำกิจกรรมตามใบงาน รวมทั้งสรุปผลการเรียนรู้ของกลุ่ม

“กฎหมายได้กำหนดเอาไว้ว่าการทำ E/HIA จะต้องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่เรื่องนี้เป็นเรื่องเทคนิค เป็นเรื่องการใช้สารเคมีต่างๆ ซึ่งเป็นเรื่องยากมาก ๆ สำหรับประชาชน ซึ่งตอนแรกพวกเขาก็ไม่รู้ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างไร แต่เมื่อกฎหมายกำหนดมาว่าประชาชนจะต้องเข้าไปร่วมรับฟัง พวกเขาก็ต้องไปฟังแบบ ผู้รู้ เพื่อไปใช้สิทธิของเขาเอง ดังนั้น เราจึงออกแบบหลักสูตรให้พวกเขาได้รู้ว่า กฎหมายนี้กำหนดไว้ให้อย่างไรบ้าง และเขาก็ต้องวิเคราะห์ออกมาให้ได้ เพื่อที่จะ ได้รู้ว่าบริษัทที่ปรึกษาที่รับจ้างทำ E/HIA ให้กับโครงการนั้น ทำได้ครบถ้วนตาม กฎเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่” อาจารย์เรณู กล่าว

แน่นอนว่าลุงน้อยและแกนนำชาวบ้านจะไม่พลาดโอกาสที่จะมาเรียนรู้ แม้ว่าฟังดู มันจะยากที่จะมาทำความเข้าใจกับเอกสารหนาๆ มีภาษาอังกฤษปนไทย แต่ ทุกคนก็ให้ความสนใจการอบรมครั้งนี้มาก และอยู่ร่วมกิจกรรมจนจบกระบวนการ ทั้ง 2 วัน ตั้งแต่เช้าจรดเย็น

ต้นเดือนกันยายน 2553 ขณะที่ชาวบ้านมาพบตาพุดจำนวนมากที่ได้ผ่านการเข้า ดิวเข้มและรอใช้สิทธิที่จะมีส่วนร่วมในการประชาพิจารณ์และกระบวนการ E/HIA ตามมาตรา 67 วรรคสอง แต่ท้ายที่สุดคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งนายกรัฐมนตรีเป็นประธาน ก็ได้ตัดประเภทโครงการรุนแรงฯ เหลือ 11 ประเภท มีผลให้โครงการที่ศาลปกครองสั่งระงับชั่วคราวจำนวนมากหลุดจากไฟไป อย่างค้านสายตาประชาชน แถมยังมีการขยายกำลังการผลิตในบางประเภทกิจการ อีกด้วย

คนมาบตาพุดและเครือข่ายประชาชนฯ นั้นมีใจรักสันติและยินดีร่วมมือปฏิบัติ โดยยึดถือกฎหมายของบ้านเมือง พวกเขาแต่งตัวรอพร้อมที่ก้าวสู่เวทีประชา-พิจารณาซึ่งคาดหวังว่าจะเป็นทีๆ ทุกฝ่ายมาพูดจากันอย่างจริงจัง โปร่งใส เปิดเผย และเป็นธรรม

แต่แล้วเหตุการณ์กลับพลิกผัน

ผลักไล่ให้พวกเขาต้องไปรวมตัวกันบนท้องถนนอีกครั้ง

บทเรียนภาคประชาชน
ยิ่งถูกตี ยิ่งเติบโต

เพื่อเป็นการแสดงเจตนาารมณในการคัดค้านเรื่องนี้อย่างจริงจัง
การชุมนุมสาธารณะจึงเป็นยุทธวิธีที่ถูกนำออกมาใช้อีกครั้ง
โดยเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก
ได้เตรียมการที่จะชุมนุมที่บริเวณด้านหน้าศูนย์ราชการ
จังหวัดระยอง ในวันที่ 30 กันยายน 2553

บทเรียนภาคประชาชน ยิ่งถูกตี ยิ่งเติบโต

“ผมคิดว่ามันเป็นเทคนิควิธีการของหน่วยงานราชการ ที่จะใช้มาตรการทางปกครองมาเบียดเบียนเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญมากกว่า ซึ่งก็ถือว่าเป็นเล่ห์เหลี่ยมของหน่วยงานภาครัฐที่ใช้อำนาจการปกครองโดยมิชอบ”
นายศรีสุวรรณ จรรยา นายกสมาคมต่อต้านสภาวะโลกร้อน กล่าวถึงประเด็นการประกาศ 11 ประเภทกิจการอย่างผิดหวัง

ในขณะที่มีหลายฝ่ายออกมาตั้งคำถามถึง และมีการเคลื่อนไหวให้รัฐบาลทบทวนประกาศโครงการหรือกิจการที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง ทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติและสุขภาพ ตามมาตรา 67 วรรคสอง ที่ถูกตัดเหลือเพียง 11 กิจการ จากเดิมที่คณะกรรมการ 4 ฝ่าย เสนอไว้ 18 ประเภท โดยมีการจัดประชุมอดีตคณะกรรมการ 4 ฝ่าย เพื่อตอบเรื่องนี้กับสังคม โดยนายกรัฐมนตรีได้เข้าชี้แจงเหตุผลของรัฐบาล และแม้ว่าหลายฝ่ายยังมีความรู้สึก ว่า รัฐบาลอธิบายไม่ชัดเจน แต่รัฐบาลก็ยืนยันจะไม่มีทบทวนเรื่องนี้ และในทางตรงกันข้าม รัฐบาลก็ได้จัดทำโครงการประชาสัมพันธ์และออกนโยบายของ

รัฐบาลที่จะเข้าไปทำงานและแก้ไขปัญหาในพื้นที่มابตาพุด ในชื่อ “มابตาพุด
ร่วมสุข ร่วมสร้าง” ในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมก็เดินหน้าประสานเสียงลงทำ
กิจกรรมมวลชนสัมพันธ์ เช่น การทอดกฐิน และสนับสนุนอุปกรณ์การเรียนให้กับ
โรงเรียนต่างๆ

น.พ.ชูชัย ศุภวงศ์ กรรมการมูลนิธิสาธารณสุขแห่งชาติ มองย้อนกลับไปถึงสิ่งที่
เกิดขึ้นทั้งหมดว่า

*“แม้ว่าข้อเสนอของภาคประชาชน และคณะกรรมการ 4 ฝ่าย จะไม่บรรลุผล
ตามที่หวังไว้ทุกประเด็น และแม้ว่ากลไกตามมาตรา 67 วรรคสอง จะยังไม่
สมบูรณ์ แต่สิ่งสำคัญที่สุดคือการที่ภาคอุตสาหกรรมตื่นตัวทั้งหมด และรู้ว่า
มาตรา 67 วรรคสอง เป็นสิ่งที่เขาต้องยึดถือปฏิบัติ ทั้งรัฐบาลและภาคเอกชนต้อง
หันมาดูมาตรา 67 วรรคสอง อย่างจริงจัง”*

น.พ.ชูชัยวิเคราะห์สถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับปัญหามาบตาพุดว่า ขณะนี้ มีกลไก
ใหม่ๆ เกิดขึ้นภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 แต่กลไกเก่าปรับตัวไม่ทัน
คณะกรรมการ 4 ฝ่าย ที่เป็นกลไกใหม่ที่สร้างขึ้นมาและเป็นความหวังว่าจะสามารถ
แก้ไขปัญหาเรื่องนี้ได้อย่างยั่งยืน โดยใช้เวลาทำงานถึงเกือบ 8 เดือน แต่ผลที่เกิดขึ้นคือ
ข้อเสนอของคณะกรรมการฯ กลับไปเข้าสู่กลไกเก่า คือคณะกรรมการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ซึ่งเป็นกลไกที่แก้ไขปัญหาไม่ได้มาแต่เดิม ขณะเดียวกัน
คณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ (คสช.) ซึ่งเป็นกลไกใหม่ที่ดูแลเรื่องการประเมิน
ผลกระทบเรื่องต่อสุขภาพโดยเฉพาะ แต่คณะกรรมการสุขภาพฯ ก็ไม่ได้รับ

การหารือในเรื่องนี้ จึงเป็นประเด็นที่ทำให้เกิดคำถามตามมาที่ต้องช่วยกันผลักดัน และแก้ไขต่อไป

ส่วนสุทธิและสมาชิกเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกนั้นเล่า พวกเขาเหมือนโดนเนื้อคนับแปด กลางเวทีระดับชาติ เป็นบทเรียนที่ทำให้บอบช้ำทั้งกายและใจ แต่แล้วก็พยายามรวบรวมกำลังที่เหลือลุกขึ้นมาสู้อีก

สุทธิกล่าวถึงความหนักใจและขานรับของภาคประชาชน ในการคาดหวังผลจากการพยายามทำงานกับรัฐว่า ในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาเครือข่ายได้ยื่นหนังสือหรือพยายาม

เรียกร้องต่อรัฐบาลทุกชุด ซึ่งภาครัฐนั้นจะมีท่าทีคล้ายๆ กันคือ ไม่รับปากแล้วก็ไม่ทำ และถึงรับปากแล้วก็ไม่ทำ ดังนั้น การฝากความหวังที่การรับปากของภาครัฐจึงไม่ใช่ข้อสิ้นสุดที่จะวางใจได้

จากการทำงานที่ผ่านมา ในการขับเคลื่อนกับผู้กำหนดนโยบายนั้น ได้ยึดหลักว่าควรเสนอข้อเรียกร้องเป็นประเด็นที่ชัดเจนและเสนอทีละเรื่อง โดยในประสบการณ์ที่ผ่านมา ตนเห็นว่าการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาแบบตาพุดที่ประสบความสำเร็จมากที่สุด คือ การเสนอให้มีกลไกคณะกรรมการ 4 ฝ่าย เพราะจะทำให้ปัญหามาตาพุดถูกหยิบยกมาพิจารณาและเกิดมาตรการที่ก้าวหน้าขึ้นและครอบคลุมประเด็นที่ควรจะเป็นทั้งหมด

แต่เมื่อคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ทำหน้าที่เต็มกำลังแล้ว เสนอทางออกไปยังรัฐบาลแต่รัฐบาลไม่เลือกที่จะเดินตาม สุทธิก็มองว่า ภาพทั้งหมดจะสะท้อนไปที่ตัวรัฐบาลเอง

“ก็เป็นความผิดของรัฐเอง และที่ประชุมนั้นจะเป็นสิ่งที่ไปบอกกับรัฐเอง ว่ารัฐกำลังละเมิดฐานความรู้ที่มาจากทุกภาคส่วน ในเมื่อคณะกรรมการ 4 ฝ่ายเป็นกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ ก็ทำงานร่วมกันมา จนได้ข้อเสนอมานำเสนอออกมา แต่เมื่อไปถึงรัฐบาล กลับเลือกที่จะไม่นำมาตัดสินใจ มันก็จะสวิงกลับไปที่รัฐบาลเองว่าผู้มีหน้าที่ปฏิบัติไม่ปฏิบัติตามหน้าที่” สุทธิกล่าว

"ก็เป็นความผิดของรัฐบาลเอง และที่ประชุมนั้นจะเป็นสิ่งที่ไปบอกกับรัฐบาลเอง ว่ารัฐบาลกำลังละเมิดฐานความรู้ที่มาจากทุกภาคส่วน ในเมื่อคณะกรรมการ 4 ฝ่าย เป็นกลไกการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาควิชาการ ก็ทำงานร่วมกันมา จนได้ข้อเสนอนี้ออกมา แต่เมื่อไปถึงรัฐบาล กลับเลือกที่จะไม่นำมาตัดสินใจ มันก็จะสวิงกลับไปให้รัฐบาลเองว่า ผู้มีหน้าที่ปฏิบัติไม่ปฏิบัติตามหน้าที่"

สุทธิ อัจฉาชัย

วันที่ 5 กันยายน 2553 เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก ได้ออกมาเคลื่อนไหวให้รัฐบาลเพิกถอนประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่อง 11 ประเภทโครงการที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง โดยให้เหตุผลว่าการประกาศในครั้งนี้ ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ปี 2550 มาตรา 67 วรรคสอง และยื่นฟ้องคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คณะรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี ซึ่งเป็นบุคคลที่มีส่วนในการออกประกาศ 11 ประเภทกิจการ อีกทั้งยังมีการปรับขนาดโครงการใหม่ให้ใหญ่ขึ้น เช่น โครงการโรงไฟฟ้าก๊าซธรรมชาติ เพิ่มขนาดกำลัง

การผลิต จาก 1,100 เมกะวัตต์ เป็น 3,000 เมกะวัตต์ โดยไม่มีเหตุผลรองรับ
ซึ่งทางเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้มีการยื่นเรื่องให้รัฐบาลทบทวนไปแล้ว
แต่กลับถูกเพิกเฉย จึงต้องดำเนินการฟ้องร้องและจะต่อสู้ให้ถึงที่สุด

การเคลื่อนไหวที่ต่อเนื่องตามมา คือการยื่นหนังสือองค์การอิสระด้านสิ่งแวดล้อม
และธรรมชาติให้ตรวจสอบว่า ร่างบันทึกโครงการรุนแรงมีความเหมาะสมหรือไม่
รวมทั้งให้ติดตามการแก้ไขผลกระทบของนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด อ.เมือง
จ.ระยอง อย่างเป็นระบบ ยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนคณะกรรมการ
สุขภาพแห่งชาติ และยื่นหนังสือถึงนายอานันท์ ปันยารชุน ประธานคณะกรรมการ
4 ฝ่าย รวมทั้งยื่นต่อกรรมาธิการวุฒิสภา (ส.ว.) 5 ท่าน ซึ่งในอดีตเคยลง
พื้นที่มาบตาพุด ให้มีการตรวจสอบรัฐบาลในการออกประกาศที่ไม่ได้คำนึงถึง
ผลกระทบต่อประชาชน

นอกจากนี้ ยังมีการจัดประชุมเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบทั่วประเทศที่เกิดจาก
การประกาศใช้โครงการรุนแรงโดยที่ไม่ได้รับฟังประชาชนก่อน ทั้งจากภาคเหนือ
ภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียง ภาคอีสาน และภาคใต้ เพื่อร่วมกันวิเคราะห์และทบทวน
ร่างประกาศโครงการรุนแรง และเสนอให้มีการจัดทำร่างใหม่ ให้สอดคล้องกับ
หลักของรัฐธรรมนูญ ภายใต้แผนสมัชชาเพื่อการปฏิรูปประเทศไทย และยกระดับ
เรื่องการดำเนินการสิทธิตามรัฐธรรมนูญ

และสุดท้าย เพื่อเป็นการแสดงเจตนารมณ์ในการคัดค้านเรื่องนี้อย่างจริงจังระดับ
สูงสุด การชุมนุมสาธารณะจึงเป็นยุทธวิธีที่ถูกนำออกมาใช้อีกครั้ง โดยเครือข่าย

ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้เตรียมการที่จะชุมนุมที่บริเวณด้านหน้าศูนย์ราชการ
จังหวัดระยอง ในวันที่ 30 กันยายน 2553

แต่หลังจากที่สื่อมวลชนได้เผยแพร่ข่าวแถลงการณ์การนัดชุมนุมของเครือข่าย
ประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้ ก็ได้มีกลุ่มคนขวามาบตาพุดอีกฝ่าย ซึ่งนำทีม
โดย นายอิทธิ แจ่มแจ้ง ประธานกรรมการมูลนิธิกองทุนเพื่อคุณภาพชีวิตและ
สิ่งแวดล้อมชุมชนเมืองมาบตาพุดและเทศบาลบ้านฉาง ออกมาแถลงการณ์ขอให้
ทางเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกเฉียงใต้ยุติการชุมนุมในวันที่ 30 กันยายนนี้ โดย
ได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนว่า การชุมนุมในครั้งนี้ อาจทำให้เกิดอุปสรรคต่อการ

พัฒนาประเทศได้ ทั้งยังมีกระแสข่าวว่าจะมีมือมาขโมย ซึ่งส่งผลให้เกิดความระส่ำระสายและตึงเครียดตลอดสัปดาห์นั้น

อย่างไรก็ตามการชุมนุมของเครือข่าย ในวันที่ 30 กันยายน 2553 ก็เกิดขึ้นอย่างเรียบร้อย โดยมีผู้ชุมนุมประมาณสองพันคน เดินถือป้ายแสดงความจำนงค์ด้านไปรอบๆ บริเวณหน้าศูนย์ราชการจังหวัดระยอง โดยใช้ทางเท้าเพียง 1 ช่องทางเท่านั้น

ในท่ามกลางความตึงเครียดและหนักใจในช่วงเวลานั้น ก็ยังมีสิ่งดีๆ ที่ไม่คาดคิดเกิดขึ้น โดยในวันที่ 30 กันยายน นั้น ชมรมประมงพื้นบ้านเรือเล็กจังหวัดระยอง อันเกิดจากการรวมตัวของชาวประมงพื้นบ้านในจังหวัดระยอง ที่ได้รับผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่มาตั้งแต่ปี 2540 ได้ลอยเรือออกมาร่วมชุมนุมกันในบริเวณเกาะเสม็ด ปากร่องน้ำมาบตาพุด มากถึง 300 ลำ เพื่อแสดงพลังสนับสนุนการเคลื่อนไหวเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก

“ประมงเรือเล็กไม่เคยมารวมตัวกันได้ขนาดนี้ ผมถือว่าอันนี้เป็นนิมิตหมายอันดีที่ประมงเรือเล็กจะต่อสู้เพื่อหาความเป็นธรรมให้แก่ตัวเอง เพราะว่าวันนี้ เราไม่มีพรอกเงิน เรามีอย่างเดียว คือพลัง ถ้าเราไม่แสดงพลังออกมา แล้วไม่รวมกัน ไม่รวมเป็นเครือข่ายให้มัน เราจะสู้กับกลุ่มนายทุนหรือรัฐบาลไม่ได้เลย” จัตุรัส เอี่ยมวรนิรันดร์ ประธานชมรมประมงพื้นบ้านเรือเล็ก จังหวัดระยอง เล่าให้ฟัง และเหตุการณ์ในวันนั้น ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการเชื่อมต่อและสานพลังกันของสองเครือข่าย

ต่อมาไม่นานนัก เครือข่ายองค์กรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยและสิ่งแวดล้อม 30 องค์กรก็ออกแถลงการณ์สนับสนุนข้อเรียกร้องและการต่อสู้ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก และประชาชนผู้ได้รับผลกระทบจากนิคมโรงงานอุตสาหกรรม มาบตาพุด ทั้งยังเรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอย่างเคร่งครัด เพื่อสร้างมาตรฐานการแก้ไขปัญหาพิษของผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนา

ในขณะที่แนวร่วมภาคประชาชนกำลังร่วมด้วยช่วยกันผลักดันการเปลี่ยนแปลงทางนโยบายอยู่นั้น ขบวนการตอบโต้จากอีกฝ่ายก็รุนแรงและเข้มข้นขึ้น โดยสุทธิ โดนหมัดหนักอีกครั้ง เมื่อบรรณาธิการระดับอาวุโสของหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่ง เขียนโจมตีอย่างรุนแรงในข้อหา “ทำลายชาติและถ่วงความเจริญ”

สำหรับสุทธิแล้ว เขาบอกว่า นี่เป็นช่วงเวลาที่ถูกตีหนักที่สุด

“ครั้งที่เจ็บปวดที่สุดคือครั้งนี้ เราารู้สึกว่าเราโดนโจมตีเยอะ เราผิดหวังกับรูปแบบ การต่อสู้ของรัฐและทุน ถ้าเราไล่เรียงการต่อสู้มาตั้งแต่ปี 2548 มาถึง 2553 รัฐและทุนจะสู้ข้อมูลเราก็ไม่ได้ สู้ข้อเท็จจริงก็ไม่ได้ พยายามสู้เชิงสังคมกับเรา แล้วก็สู้ไม่ได้ แต่ว่าครั้งนี้เป็นครั้งที่รู้สึกเจ็บตัวมากที่สุด เพราะว่าโดนโจมตีหนักมาก แล้วเขาเปลี่ยนกลยุทธ์การต่อสู้มาเป็นการทำลายความน่าเชื่อถือของแกนนำ สังเกต จากการที่กลุ่ม 29 ชุมชน ออกแถลงการณ์ กระบี่ชื่อผม นามสกุลผม ตั้งคำถาม กับสื่อมวลชนหลายฉบับว่าเอาเงินจากไหน ทำอาชีพไม่เป็นหลักแหล่งอะไรอย่างนี้ แล้วก็ใช้สื่อมวลชนที่เป็นที่ศรัทธาของคนเข้ามาทำลายอย่างนี้ ผมก็รู้สึกว่าเป็น ครั้งแรกที่เราผิดหวัง ไม่ได้เพียงพอล้ำ แต่รู้สึกว่าตัวเองผิดหวังมาก” สุทธิกล่าว

สิ่งที่เกิดขึ้นกับสุทธิ อาจไม่เกินความคาดหมาย เพราะในประวัติศาสตร์ที่ใดๆ ในโลก สิ่งที่คุณำภาคประชาชนมักจะต้องพบเจอก็คือแรงเสียดทานในรูปแบบต่างๆ ซึ่งการรับมือมันไม่ใช่เรื่องง่าย และหากตัดสินใจเข้าหรือตัดสินใจผิดเพียงครั้งเดียว ก็อาจหมายถึงการพลีชีพเสียที

เมื่อถูกโจมตีผ่านหนังสือพิมพ์ สุทธิไม่รอช้า เขานั่งลงพิมพ์จดหมายชี้แจงกลับไปทันทียาวถึงสามสี่หน้ากระดาษ ซึ่งท้ายที่สุดแล้วคอลัมน์ เพลว สีเงิน ก็ได้ลงจดหมายชี้แจงของสุทธิ ในคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ไทยโพสต์ประจำวันที่ 6 ตุลาคม 2553 และยังได้กล่าวขอโทษลงในท้ายคอลัมน์อีกด้วย และเมื่อถูกหลายฝ่ายตั้งคำถามถึงขาถึงที่มาของตัวตนของเขา โดยเฉพาะอาชีพการงาน สุทธิก็ชี้แจงว่าตนมีรายได้จากการทำสวนยางและสวนผลไม้มากกว่าไร่ พี่สาวเป็นข้าราชการ พ่อแม่ไม่เดือดร้อน การออกมาเคลื่อนไหวเป็นไปอย่างบริสุทธิ์ใจ เพราะอย่างน้อยเขาก็เป็นคนระยองคนหนึ่ง

การใช้วิกฤติเป็นโอกาส เป็นศิลปะของผู้นำการเคลื่อนไหว บทเรียนของสุทธิทำให้เห็นว่า การถูกตี คือโอกาสหนึ่งที่จะเติบโต เพราะหน้าหนังสือพิมพ์มักจะเปิดกว้างขึ้นในเวลาที่มีข่าวลอบ จึงเป็นโอกาสที่จะได้ใช้พื้นที่เพื่อชี้แจงแสดงตัว และให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการเคลื่อนไหวของเครือข่าย

ซึ่งในที่สุด สุทธิก็ผ่านช่วงเวลานั้นมาได้ โดยมีเพื่อนร่วมเครือข่ายอยู่เคียงข้างให้กำลังใจ

ฝัน-ร่าง-สร้าง-ทำ
ผังเมืองมาตาพุดคนบับชาวบ้าน

เป็นผังเมืองฉบับแรก
ที่คิด และวาด
โดยคนพื้นที่เอง

ฝัน-ร่าง-สร้าง-ทำ

ผังเมืองมาบตาพุดฉบับชาวบ้าน

“เมื่อปี พ.ศ. 2531 เป็นครั้งแรกที่มีผังเมืองมาลงที่มาบตาพุดให้เป็นพื้นที่สีม่วง สำหรับการท่าอุตสาหกรรมซึ่งมีพื้นที่อยู่เพียงแค່ห่ย่อมหนึ่ง ต่อมาแผนพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ได้ขยายพื้นที่เมื่อปี พ.ศ. 2534 อีกครั้งหนึ่ง แล้วก็หมดอายุไป มาทำอีกทีในปี พ.ศ. 2546 ซึ่งในครั้งน้ก็ลากพื้นที่ให้เป็นสีม่วงทึบไปหมดเลย โดยที่ขาดความเห็นชอบจากประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังมีการหลอกลวงคนในพื้นที่ว่าถ้าพื้นที่ตรงไหนที่เป็นสีม่วง ก็จะสามารถขายได้ราคาแพงเพื่อที่จะล่อลวงให้ชาวบ้านขายที่ให้”

วชิรญาณ บำรุงสุนทร หรือ หนู่ม หนึ่งในสมาชิกเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก พูดถึงวิธีการของภาคอุตสาหกรรมที่ต้องการครอบครองพื้นที่ของชาวบ้านเพียงเพื่อต้องการขยายโรงงานอุตสาหกรรม

หนู่มยังเล่าถึงการขยายตัวของภาคอุตสาหกรรมอีกว่านับตั้งแต่ผังเมืองฉบับแรกของมาบตาพุด ในปี พ.ศ. 2531 มาจนถึงผังเมืองฉบับปี พ.ศ. 2546 ได้สร้างความเปลี่ยนแปลงต่อพื้นที่และชุมชนเป็นอย่างมาก โดยการเปลี่ยนแปลงผังเมือง

แต่ครั้งมีการขยายพื้นที่สีม่วงสำหรับอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะ
ผังเมืองปี พ.ศ. 2546 มีการขยายพื้นที่อุตสาหกรรมเข้าไปทับซ้อนกับหลายชุมชน
โดยมีการเปลี่ยนพื้นที่อย่างน้อย 15 ชุมชน แม้แต่บ้านเรือน วัด โรงเรียน
โรงพยาบาล ตลาด ก็กลายเป็นพื้นที่สีม่วงทั้งหมด ทำให้เกิดการขยายโรงงาน
และนิคมอุตสาหกรรมออกมาจนติดชิดกับบ้านเรือนและชุมชน

ไม่น่าเชื่อก็ต้องเชื่อ ว่าต้องมีการย้ายวัด ย้ายโรงเรียน ย้ายโรงพยาบาล เพื่อหลีกเลี่ยง
ให้กับอุตสาหกรรม

เมื่อผังเมืองฉบับปี พ.ศ. 2546 หมดอายุการบังคับใช้ตามกฎหมายไปเมื่อวันที่
11 เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2553 และด้วยการปรับเปลี่ยนนโยบายของภาครัฐที่ทาง
กรมโยธาธิการและผังเมืองถ่ายโอนภารกิจให้กับท้องถิ่นเป็นครั้งแรก โดยท้องถิ่น
ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีสิทธิแสดงความคิดเห็นในการร่างผังเมือง จึงถือ
เป็นความหวังและนิมิตหมายที่ดี ที่คนในพื้นที่นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด จะได้
มีปากมีเสียงในการกำหนดพื้นที่ตั้งโรงงานอุตสาหกรรมให้อยู่ห่างจากที่อยู่อาศัย
และพื้นที่ ทำมาหากินของตัวเองได้

ช่วงเดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม พ.ศ. 2553 เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก
จึงได้จัดทำโครงการคิดและทำข้อเสนอผังเมืองจากชุมชนขึ้นโดยการสนับสนุน
ของ มสช. และได้รับความร่วมมือจากหลายฝ่าย

นี่เป็นอีกรูปธรรมหนึ่งที่ภาควิชาการและภาคประชาชน ได้ทำงานร่วมกันเพื่อสร้างสรรค์สิ่งดีๆ แก่สังคม

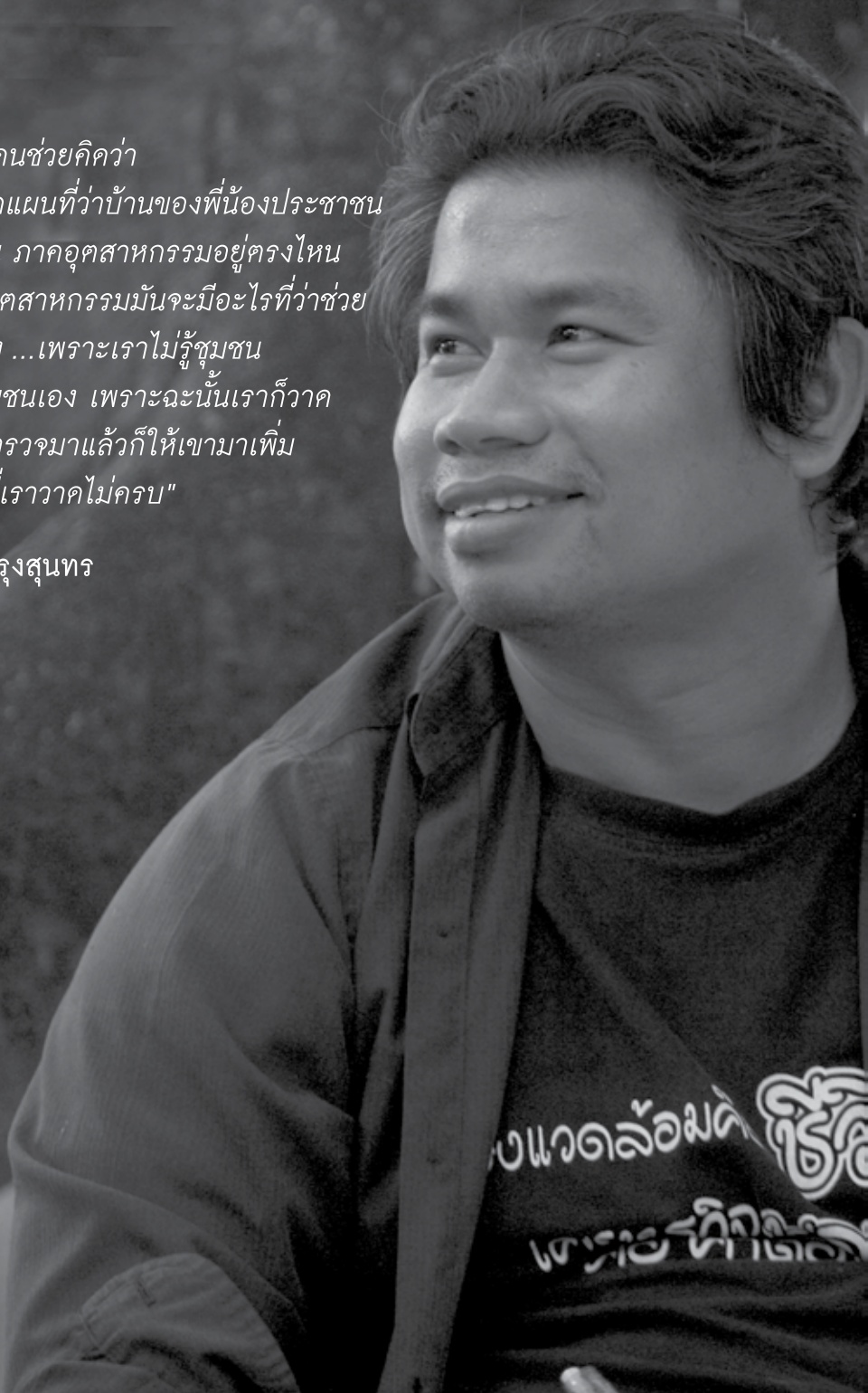
ในส่วนของภาคประชาชนนั้น มีชาวบ้านให้ความสนใจมาร่วมจัดทำผังเมืองจำนวนมาก แต่เป้าหมายหนึ่งของโครงการนี้ นอกจากจะมาช่วยกันออกแบบผังเมืองแบบมีส่วนร่วมแล้ว อีกด้านหนึ่งคือการเสริมสร้างความเข้มแข็งของภาคประชาชน ที่จะสามารถเข้าใจในการดู และใช้แผนที่และผังเมืองได้

“เราให้แต่ละคนช่วยคิดว่า ควรจะกำหนดแผนที่ว่าบ้านของพี่น้องประชาชนจะอยู่ตรงไหน ภาคอุตสาหกรรมอยู่ตรงไหน แล้วระหว่างอุตสาหกรรมมันจะมีอะไรที่ช่วยป้องกันได้บ้าง โดยทีมงานเราก็นำแผนที่ไปคร่าวๆ ก่อน เพราะเราไม่รู้ชุมชนดีเท่าคนในชุมชนเอง เพราะฉะนั้นเราก็นำแผนที่ที่เราไปสำรวจมา แล้วก็ให้เขามาเพิ่มบางเส้นทางที่เราวาดไม่ครบ”

หนุ่ม ในฐานะผู้จัดทำโครงการนี้ ได้เล่ารายละเอียดของการทำกิจกรรมคิดและทำข้อเสนอผังเมืองจากชุมชนว่า เริ่มแรกนั้นจะเป็นการสอบถามข้อมูลเบื้องต้นโดยการแจกกระดาษให้ชาวบ้านลองวาดแผนที่บ้านของตัวเอง ว่าบ้านของแต่ละคนอยู่ไหน มีอะไรอยู่รอบๆ บ้าน ห่างจากโรงงานมากน้อยแค่ไหน ในครอบครัวมีใครเจ็บป่วยเป็นโรคอะไร และปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากโรงงานอุตสาหกรรมมีอะไรบ้าง จากนั้นก็ขยายกว้างออกไปอีก โดยแบ่งกันเป็นกลุ่มตามชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกัน แล้วให้สมาชิกในแต่ละกลุ่มร่วมคิดร่วมทำไปด้วยกัน เอาประเด็นที่เป็น

"เราให้แต่ละคนช่วยคิดว่า
ควรจะกำหนดแผนที่ว่าบ้านของพี่น้องประชาชน
จะอยู่ตรงไหน ภาคอุตสาหกรรมอยู่ตรงไหน
แล้วระหว่างอุตสาหกรรมมันจะมีอะไรที่ช่วย
ป้องกันได้บ้าง ... เพราะเราไม่รู้ชุมชน
คือเท่าคนในชุมชนเอง เพราะฉะนั้นเราก็ถาม
เท่าที่เราไปสำรวจมาแล้วก็ให้เขามาเพิ่ม
บางเส้นทางที่เราคาดไม่ถึง"

วชิรญาณ บำรุงสุนทร

ข้อดี ข้อเสีย และที่เป็นปัญหาลงแผนไปดูด้วยกัน โดยมีนักผังเมืองเป็นผู้คอยให้คำปรึกษา

อาจารย์ภรณ์ สวัสดิรักษ์ นักผังเมือง หนึ่งในคณะกรรมการด้านผังเมืองในคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ได้เล่าถึงบรรยากาศที่พบในขณะที่มาให้ความรู้ และเป็นที่ปรึกษาในการร่างผังเมืองฉบับชาวบ้าน

“ครั้งแรกที่มาจัดเวทีผังเมืองภาคประชาชน ปรากฏว่าชาวบ้านหลายคนดูแผนที่ไม่ออก และไม่เข้าใจในการจัดผังเมือง ไม่ว่าจะเป็นแผนที่ทั่วไปและแผนที่ทางเทคนิค คือ แผนที่ที่นักผังเมืองใช้ในการทำงานเป็นพื้นฐาน เราก็เลยมาเริ่มต้นจากการให้เขาบอกเราว่า แต่ละคนมาจากที่ไหน แล้วในพื้นที่นั้นมีปัญหาในเรื่องอะไรบ้าง แล้วเราก็ชี้และวางจุดลงไปให้เขาเห็นว่าสิ่งที่เขาพูดขึ้นมา มันอยู่ตรงไหนในแผนที่ทางวิชาการ และใส่สาระที่เป็นสิ่งสำคัญในแผนที่ เช่น พื้นที่ที่เป็นบ้านเรือน ร้านค้า พื้นที่ว่าง โรงงานอุตสาหกรรม และต่อด้วยส่วนที่เขาเสนอว่าตรงไหนต้องแก้ปัญหามาตรงไหนควรพัฒนาเป็นอะไร”

นั่นคือกระบวนการที่นักวิชาการคนหนึ่ง ซึ่งสามารถหาวิธีนำความรู้ให้เข้าถึงชาวบ้านได้ โดยไม่ถือว่าความไม่รู้ของชาวบ้านคืออุปสรรค และด้วยความเชื่อว่าชาวบ้านนั้นเรียนรู้ได้ ซึ่งทัศนคตินี้เป็นสิ่งสำคัญที่นักวิชาการจะต้องหาทางออกแบบกระบวนการเรียนรู้ที่ท้าทายตัวเองว่า จะนำเอาความรู้ที่ตนเองมีมากกว่าไปทำเป็น “วิชาการที่กินได้” สำหรับประชาชนได้อย่างไร

ด้วยความเชื่อว่าชาวบ้านนั้นเรียนรู้ได้
ซึ่งทัศนคตินี้เป็นสิ่งสำคัญที่นักวิชาการจะต้อง
ออกแบบกระบวนการเรียนรู้ ที่ท้าทายตัวเอง
ว่าจะนำเอาความรู้ที่ตนเองมีมากกว่า
ไปทำเป็น "วิชาการที่กินได้" สำหรับประชาชนได้อย่างไร

ซึ่งความรู้ในการดูแลพื้นที่นี้ อาจารย์การณีนบอกว่ามีค่ามาก เพราะเวลาที่
ชาวบ้านไปประชุมจะได้เข้าใจ และรู้ว่าคนที่ทำผังเมืองนั้นกำหนดหรือวางแต่ละจุด
ให้เป็นพื้นที่สำหรับใช้ประโยชน์ในด้านใด แล้วที่กำหนดมานั้นเหมาะสม หรือกับ
ตรงความต้องการของคนในพื้นที่หรือไม่ จากที่ทำความเข้าใจในเรื่องแผนที่และ
ผังเมืองนานกว่าชั่วโมง จากที่ดูไม่เป็น ดูไม่รู้เรื่อง แต่ด้วยความพยายามทุกคน
ก็สามารถทำความเข้าใจในเรื่องนี้ได้ และหลังจากที่ได้ลองเสนอความคิด และ
ลองวาดแผนที่ในพื้นที่ของตัวเองออกมาแล้ว ก็ทำให้ชาวบ้านหลายคนมี
ความมั่นใจมากยิ่งขึ้น

จากข้อเท็จจริงที่นักวิชาการเฝ้าสังเกตนั้นมียุ่ว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ขาดความรู้
ขาดความเข้าใจเรื่องผังเมือง ทั้งๆ ที่การออกแบบผังเมืองเป็นนโยบายสาธารณะที่
กระทบต่อสุขภาวะของคนทั้งเมือง แต่หากมองย้อนกลับไปในประวัติศาสตร์
กระบวนการนโยบายสาธารณะของไทยแล้ว นโยบายสาธารณะเกือบร้อยทั้งร้อย

จัดทำขึ้นโดยข้าราชการ โดยนักวิชาการที่เป็น “นักนโยบายสาธารณะ” และไม่ได้เปิดรับหรือเอื้อต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

แต่ที่มาบตาพุด ดูเหมือนจะมีสัญญาณว่า การทำนโยบายสาธารณะแบบ “บนลงล่าง” หรือแบบสั่งการนั้น จะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ง่ายๆ อีกต่อไป เพราะประชาชนที่นี้กลุ่มหนึ่ง เกิดการเรียนรู้และตื่นตัว ที่จะมีส่วนออกแบบทิศทางการพัฒนาชุมชนของเขา

“พอเขาทำได้เขาก็มั่นใจ และอยากจะลองขยายการทำแผนที่ต่อ ก็เลยขยายมา รวมกลุ่มทำแผนที่ชุมชนของตัวเอง โดยการลงรายละเอียดทุกอย่างที่เขารับรู้ ใครเห็นอะไรที่เป็นประเด็น ก็แสดงในแผนที่ พัฒนาการที่เห็นในช่วงนี้คือสมาชิกในแต่ละกลุ่มจะมีการร่วมคิดไปด้วยกัน เอาประเด็นปัญหา ข้อดี ข้อที่เป็นปัญหามาลงแผนที่ มีการคิดว่าอะไรสำคัญกว่าอะไรด้วย โดยการใช้สัญลักษณ์ในแผนที่ ซึ่งเขาใช้เวลาตรงนี้พอสมควร และสิ่งที่เขาพบด้วยตัวเขาเองคือ เวลาพูดถึงพื้นที่มีปัญหา เขาชี้ได้ แยกแยะได้ พื้นที่ควรอนุรักษ์ เขาระบุได้ ให้เหตุผลได้ เช่น เขาบอกว่า เป็นวัด เป็นคลองที่ใช้ร่วมกัน จากนั้นทุกกลุ่มจะต้องเอาแผนที่ของเขา มาลงบนแผนที่ใหญ่ และขยายสิ่งที่เขาคิดว่าตรงนี้ควรกำหนดเป็นอะไร พัฒนาอะไร แก้ปัญหาอะไร” อ.ภารณี กล่าว

จากการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ในที่สุดก็ได้ผังเมืองฉบับชาวบ้านขึ้นมา แม้ว่าผังเมืองนี้จะไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ก็ถือเป็นผังเมืองฉบับแรกที่คิด ที่วาดและ

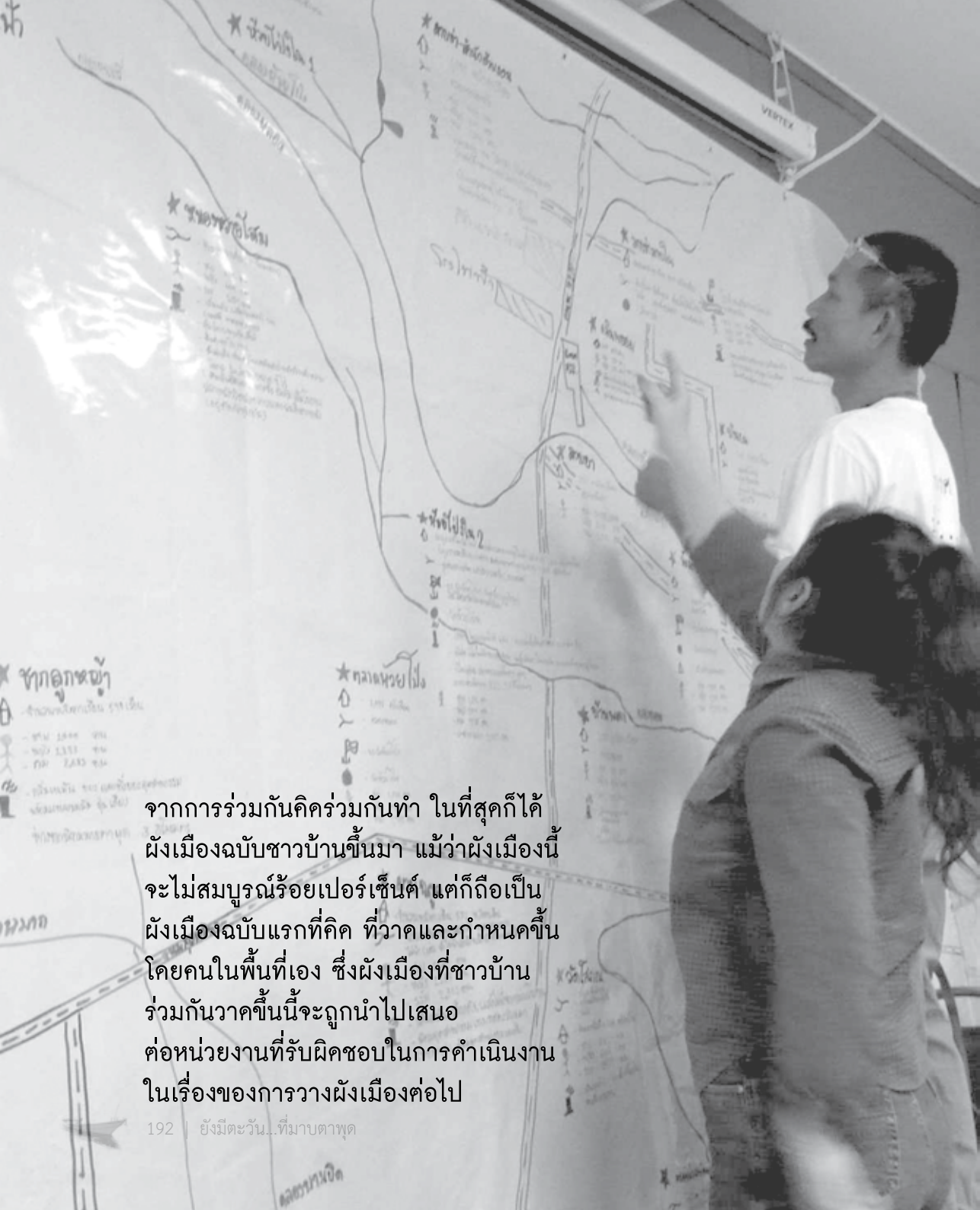

จากที่ทำความเข้าใจในเรื่องแผนที่
และผังเมืองนานกว่าชั่วโมง จากที่
คุณไม่เป็น คุณไม่รู้เรื่อง แต่ด้วยความ
พยายามทุกคนก็สามารถทำความเข้าใจ
ในเรื่องนี้ได้ และหลังจากที่ได้
ลองเสนอความคิด และลองวาด
แผนที่ในพื้นที่ของตัวเองออกมาแล้ว
ก็ทำให้ชาวบ้านหลายคนมีความมั่นใจ
มากยิ่งขึ้น

กำหนดขึ้นโดยคนในพื้นที่เอง ซึ่งผังเมืองที่ชาวบ้านร่วมกันวาดขึ้นนี้ จะถูกนำไปเสนอต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบ ในการดำเนินงานในเรื่องของการวางผังเมืองต่อไป

“ตอนที่เข้าไปร่วมในโครงการ เขาก็ให้ป่าเล่าปัญหาที่เจอในพื้นที่ แล้วก็แสดงความคิดเห็นในสิ่งที่ป่าคิด ว่าอยากให้ผังเมืองเป็นอย่างไรในความคิดของป่า ซึ่งจากที่ได้ไปร่วม ก็ทำให้รู้และเข้าใจในเรื่องของผังเมืองมากยิ่งขึ้น แล้วก็รู้ว่าพื้นที่ที่กำหนดขึ้นไว้ในแต่ละสันั้นหมายความว่าอย่างไร เช่นพื้นที่สีม่วงเป็นพื้นที่สำหรับอุตสาหกรรม พื้นที่สีเหลืองเป็นพื้นที่ชุมชนที่อยู่อาศัย พื้นที่สีเขียวพื้นที่สำหรับการเกษตร เมื่อป่ารู้อย่างนี้ก็ไม่อยากให้พื้นที่สีม่วงมาอยู่ใกล้ หลังจากที่อยู่ผังเมืองฉบับเดิมนั้น ก็ทำให้รู้ว่าเวลามีการจัดทำผังเมืองนั้นในส่วนของทางราชการนั้นไม่ค่อยจะบอกชาวบ้าน วาดขึ้นกันเองเสร็จสรรพโดยการตกลงระหว่างในส่วนภาครัฐและภาคอุตสาหกรรม เราทุกคนก็ต้องลุกขึ้นมาแสดงพลังในการแสดงความคิดเห็นในการทำผังเมือง”

ป้าปราณี วีระ หรือป้าตุ๊ก ชาวบ้านในชุมชนคลองน้ำหนูที่มีบ้านอยู่ใกล้นิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด เล่าถึงการเข้าร่วมโครงการคิดและทำข้อเสนอผังเมืองจากชุมชนว่า ที่ผ่านมาก็ได้รับผลกระทบจากอุตสาหกรรมจนแทบทนไม่ไหว เมื่อมีการเปิดโอกาสให้คนระยองได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องของผังเมือง ป้าตุ๊กก็ไม่ลังเลที่จะเข้าร่วม เพราะหวังว่าสิ่งที่ป้าตุ๊ก ตลอดจนชาวบ้านคนอื่นๆ ได้คิดได้แสดงความคิดเห็นลงไปในร่างผังเมืองชาวบ้านในฉบับนี้ ภาครัฐจะนำไปใช้ประกอบในการร่างผังเมืองฉบับใหม่ขึ้นมาบ้าง

จากการร่วมกันคิดร่วมกันทำ ในที่สุดก็ได้
ผังเมืองฉบับชาวบ้านขึ้นมา แม้ว่าผังเมืองนี้
จะไม่สมบูรณ์ร้อยเปอร์เซ็นต์ แต่ก็ถือเป็น
ผังเมืองฉบับแรกที่เกิดขึ้น ที่วาดและกำหนดขึ้น
โดยคนในพื้นที่เอง ซึ่งผังเมืองที่ชาวบ้าน
ร่วมกันวาดขึ้นนี้จะถูกนำไปเสนอ
ต่อหน่วยงานที่รับผิดชอบในการดำเนินงาน
ในเรื่องของการวางผังเมืองต่อไป

คงต้องติดตามรอดูกันต่อไปว่า ผังเมืองฉบับใหม่ที่จะถูกร่างขึ้นมาแทนผังเมืองฉบับเดิมของปี พ.ศ. 2546 นั้นจะมีการนำเอาข้อเสนอของภาคประชาชนไปใช้มากน้อยแค่ไหน

แนวทางในการปรับเปลี่ยนผังเมืองที่ชาวบ้านร่วมกันร่างขึ้นมาในแต่ละชุมชน ได้มีข้อสรุปออกมาแล้วนำไปเสนอต่อเทศบาลเมืองมาบตาพุดดังนี้

1. ลดพื้นที่สีม่วงที่ไม่ได้ใช้ประโยชน์ไม่ว่าจะอยู่ในนิคมหรือนอกนิคม เนื่องจากพื้นที่ที่เวนคืนจากประชาชนไปแล้วไม่ได้ใช้ประโยชน์
2. ให้มีแนวกันชนที่ชัดเจนและให้สีของแนวกันชนเป็นสีเฉพาะไม่ใช่เป็นสีม่วงหรืออยู่ในโทนสีม่วง ให้ใช้เป็นสีเฉพาะ หรืออยู่ในโทนสีเขียว เพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
3. คืนสีเดิมให้กับชุมชน
4. พื้นที่ในทะเลไม่ให้ขยายอุตสาหกรรมเพิ่มเติม และกำหนดให้พื้นที่ในทะเลเป็นพื้นที่สีฟ้า ซึ่งเป็นสีอนุรักษ์ท้องทะเลและชายฝั่ง
5. พื้นที่ป่าในบริเวณ ต.เนินพระ ให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

การจัดทำผังเมืองฉบับใหม่ในครั้งนี้ จึงถือเป็นโอกาสสำคัญที่จะทำให้ความฝันของทุกๆ ฝ่ายในการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และคุณภาพชีวิตคนมาบตาพุดให้เป็นจริงขึ้นมาได้ เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกถือว่า นี่คือการเดินสำคัญที่จะต้องเกาะติดชนิดไม่กระพริบตาเพื่อให้ได้มาซึ่งผังเมืองที่มีธรรมาภิบาล

ด้วยทัศนคติที่ว่า การสร้างการเปลี่ยนแปลงนั้นมีหลายวิธี ทางหนึ่งคือการเข้าไปแทรกซึม เรียนรู้ และสร้างการเปลี่ยนแปลงผ่านกระบวนการทำงานร่วมกัน เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกจึงมีการทำงานหนักอย่างจริงจังและหลากหลาย โดยการใช้การต่อสู้ทั้งในโครงสร้างและนอกโครงสร้าง และคอยเก็บเกี่ยวผลพวงจากการเปลี่ยนแปลง เป็นสิ่งที่ให้กำลังใจและไม่คิดย่อท้อ

โอกาสและความท้าทาย ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก

“รางวัลเกียรติยศ”

เครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก

ได้รับรางวัลนักสิทธิมนุษยชนดีเด่น ประจำปี 2552 ประเภทหน่วยงานพัฒนาเอกชน

และได้รับยกย่องเป็น บุคคลเกียรติยศ มูลนิธิโกลดคี้มทอง ประจำปี 2553

ในฐานะที่ได้ทำประโยชน์ให้กับสังคมในด้านสิ่งแวดล้อม

โอกาสและความท้าทาย

ของเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก

กว่า 5 ปีมาแล้วที่สุทธิและแกนนำเครือข่ายได้ช่วยกันรวบรวมผู้ที่ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหามลพิษจากอุตสาหกรรมในจังหวัดระยอง จนเกิดเป็นเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก อันเป็นศูนย์รวมของมวลชนที่กระตือรือร้นและลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเอง และปกป้องทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยนำเครือข่ายเคลื่อนไหวคัดค้านการขยายนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด ทั้งยังเฝ้าระวังการรุกคืบของนิคมอุตสาหกรรมที่กำลังพยายามจะคืบคลานเข้าไปในจังหวัดอื่นๆ อย่างเช่น การสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน จ.ฉะเชิงเทรา การสร้างโรงไฟฟ้าพลังงานก๊าซธรรมชาติ จังหวัดชลบุรี การสร้างเหมืองและโรงงานขนาดเล็ก ใน จ.จันทบุรี และการสร้างโรงไฟฟ้านิวเคลียร์ เป็นต้น โดยอาศัยวิธีการทำงานหลักของเครือข่าย คือการให้ข้อมูลที่ถูกต้องถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นหลังจากการสร้างโรงงานอุตสาหกรรม เพื่อให้เกิดการตื่นตัว และเล็งเห็นปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาภายในชุมชน เพื่อที่ปัญหาอย่างมาบตาพุดจะได้ไม่เกิดขึ้นเป็นแห่งที่สองในประเทศไทย

ขณะนี้ สิ่งที่ขับเคลื่อนและสร้างการเปลี่ยนแปลง ได้มาถึงจุดที่เป็นที่หวังได้ว่า จะเกิดการแก้ไขปัญหามาบตาพุดอย่างเป็นระบบ ความเหน็ดเหนื่อยและความอดทนของผู้คนหลากหลายที่ได้ช่วยกันจุดได้จุดเทียน และรวมพลังกันได้แสดงผลแล้ว

โดยเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี ได้เปิดโครงการมาบตาพุด ร่วมสุข ร่วมสร้าง ซึ่งวางมาตรการโครงการเร่งด่วน ในการพัฒนานิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด และบริเวณใกล้เคียง ให้มีการปรับปรุง และพัฒนาเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่อยู่ร่วมกับชุมชนได้อย่างยั่งยืน ทั้งด้าน คุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ เช่น โครงการตรวจสอบสุขภาพ และเฝ้าระวังโรคของประชาชนในเขตควบคุมมลพิษ จังหวัดระยอง โครงการ ติดตั้งชุดตรวจวัดสารอินทรีย์ระเหยง่ายแบบต่อเนื่อง (VOCs) และป้ายแสดงผลคุณภาพสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

นอกจากนี้ นายกอร์ปศักดิ์ สภาวสุ เลขาธิการนายกรัฐมนตรี และประธาน อนุกรรมการติดตามรายงานการแก้ไขปัญหาในพื้นที่มาบตาพุด ยังระบุว่า ได้มีการมอบหมายให้ ดร.สุทิน อยู่สุข ผู้ทรงคุณวุฒิในคณะกรรมการ 4 ฝ่าย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวม 14 หน่วยงานร่วมกันพิจารณาโครงการเร่งด่วน เพื่อ ลดและขจัดมลพิษในพื้นที่มาบตาพุดและบริเวณใกล้เคียง จังหวัดระยอง รวมทั้ง การแก้ไขปัญหาเรื่อง กลิ่น น้ำเสีย และการจัดการขยะตามข้อเสนอของ คณะอนุกรรมการเติมเต็มทางเทคนิค และอนุกรรมการศึกษาแนวทางการใช้การ

ผังเมือง เพื่อแก้ไขปัญหามลพิษในพื้นที่มาบตาพุดและพื้นที่ใกล้เคียง ภายใต้
คณะกรรมการ 4 ฝ่าย

รัฐบาลบอกว่าโครงการนี้มีความเป็นไปได้สูง เนื่องจากภาคอุตสาหกรรมเข้ามามี
บทบาทในการแก้ไขปัญหาพร้อมกับภาครัฐและภาคประชาชนเพิ่มขึ้น เช่น การ
แก้ไขปัญหาระยะห่างระหว่างโรงงานกับชุมชน ซึ่งหลายโรงงานปรับตัวและพยายาม
ดำเนินการ และปัจจุบัน กรมโยธาธิการและผังเมืองและการนิคมอุตสาหกรรม
แห่งประเทศไทยกำลังพิจารณาหาเกณฑ์มาตรฐานที่ใช้ในการกำหนดชนิด
ประเภท และขนาดของต้นไม้ที่จะนำมาใช้ในการจัดทำแนวป้องกัน ส่วนโรงงาน
ที่มีข้อจำกัดไม่สามารถดำเนินการตามมาตรฐานดังกล่าวได้ ก็จะมีการศึกษาและ
หาแนวทางแก้ไขปัญหาด้วยวิธีอื่นต่อไป

ทั้งนี้ ไม่ว่ารัฐบาลจะมีความจริงจังและจริงใจมากน้อยเพียงใดก็ตาม แต่การที่มี
มติของคณะกรรมการ 4 ฝ่าย ออกมาเป็นเสมือนกรอบนโยบายระดับชาติ
ที่ทุกฝ่าย รวมทั้งรัฐบาลไม่ว่าจะเป็นรัฐบาลใดก็ตาม จะต้องนำมาอ้างอิงและ
ปฏิบัติตามนั้น เป็นมรรคผลของการขับเคลื่อนสังคมและนโยบายของเครือข่าย
ประชาชนภาคตะวันออก และภาคีเครือข่ายที่ร่วมกันสนับสนุนและผลักดัน
ผ่านบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ด้วยจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการสร้างสังคม
แห่งสุขภาวะ และเป็นเครื่องมือที่มีโอกาสจะนำการแก้ปัญหาที่เป็นระบบและ
ยั่งยืนได้

สำหรับประเด็นที่รัฐบาลไม่ประกาศ 18 ประเภทโครงการรุนแรงที่อาจมีผลกระทบ ต่อประชาชนอย่างรุนแรง ตามข้อเสนอของคณะกรรมการ 4 ฝ่าย แต่หันไปทำ ตามมติคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ และประกาศ 11 ประเภทโครงการ กิจการฯ นั้น ทางภาคประชาชนก็ไม่ได้วางมือ หรือเกิดความย่อท้อ แต่ยังคงมี การผลักดันผ่านหลาย ๆ กลไก เช่น ได้ยื่นหนังสือต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน แห่งชาติ เพื่อขอให้ตรวจสอบความถูกต้องในการออกประกาศประเภโครงการ หรือกิจการที่อาจมีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง และติดตามตรวจสอบการ แก้ไขปัญหาผลกระทบจากการพัฒนาอุตสาหกรรมที่จังหวัดระยอง ซึ่งคณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ได้ตั้งคณะทำงานวิชาการขึ้นมาศึกษาว่า การที่รัฐบาล มีประกาศดังกล่าวนั้นจะมีผลกระทบต่อสิทธิของประชาชนและชุมชนอย่างไร และเป็นประกาศที่มีวิชาการรองรับเพียงพอหรือไม่ และจะจัดทำข้อเสนอเชิง นโยบายเสนอต่อรัฐบาลต่อไป เป็นต้น

อีกทั้งหากมองในแง่ดี ยังมีปัจจัยที่เป็นโอกาสของความสำเร็จที่มีอยู่ในระยะยาว เช่น กระแสความตื่นตัวเรื่องอุตสาหกรรมสะอาดที่กำลังมีการกล่าวถึงมากขึ้น ทีละน้อย ส่วนในภาพที่ใหญ่ออกไปอีก ยังมีความพยายามผลักดันแนวคิดเรื่อง ความสุขมวลรวมประชาชาติ ซึ่งเป็นตัวชี้วัดการพัฒนาที่เอาสุขภาพเป็นตัวตั้ง และลดการพึ่งพาระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ในขณะเดียวกัน ความเข้มแข็งของ ภาคประชาชนนั้นก็มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ด้วยมีกลไกสนับสนุนและมีกลุ่มผู้นำการ เปลี่ยนแปลงที่มีจิตสาธารณะและมีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น อีกทั้งยังมี สิทธิที่รัฐธรรมนูญวางไว้รองรับการเคลื่อนไหวของภาคประชาชน

อย่างไรก็ตาม ผู้ประสานงานเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก ก็ยังมองว่า การเมืองและระบบวิธีคิดต่อทิศทางการพัฒนาประเทศของรัฐบาลนั้น ยังเป็น ความท้าทายที่จะต้องขับเคลื่อนกันไป ในส่วนภาคธุรกิจหากมุ่งทำกำไรอย่าง ขาดจริยธรรมก็อาจมีการนำกลยุทธ์ต่างๆ ออกมาใช้อย่างแยบคาย ไม่ว่าจะเป็น เรื่องบรรษัทภิบาล ซึ่งแม้ปรัชญาจะเป็นสิ่งที่ดีที่ธุรกิจพยายามจะสานสัมพันธ์และ อุ่มชุมชุมชน แต่หากมิได้เป็นไปด้วยใจบริสุทธิ์ ก็เป็นเพียงการประชาสัมพันธ์ สร้างภาพและมาตรการซื้อใจประชาชน ซึ่งสิ่งนั้นอาจจะจะเป็นอุปสรรคหนึ่ง

การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายคืออีกหนึ่งปัจจัยท้าทายสำหรับระยอง ซึ่งเป็น พื้นที่ๆ มีบริบทเฉพาะและมีภาพการไม่ยอมรับขบวนการเคลื่อนไหวของ ภาคประชาชนมาก่อนหน้า ซึ่ง ณ วันนี้ แม้ว่าเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออก จะได้ก้าวขึ้นมาจนสามารถหาที่ยืนในใจของคนระยองได้ระดับหนึ่ง แต่สิ่งที่ยาก คือการนำพาเครือข่ายต่อสู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะไม่ใช่การเอาชนะในเวลาอันสั้น ซึ่งประเด็นอันเป็นหัวใจสำคัญที่เครือข่ายต้องเข้าใจตรงกันก็คือ คือ “วิธีคิด”

“ภาคประชาชนต้องอย่าคิดเอาชนะเด็ดขาด ถ้าเมื่อไหร่คิดจะไปเอาชนะเขา เมื่อนั้นเราจะถูกเอาชนะทันที แต่ถ้าเรามีวิธีคิดว่า เราเป็นองคาพยพหนึ่งของ สังคมและเราอยากมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงแก้ไขในสิ่งที่เราต้องการ เราจะเห็น ผลการเปลี่ยนแปลงทีละขั้น ไม่ใช่การชนะรวดเดียวจบ เราก็จะทำงานได้โดย ไม่ท้อถอย... แต่ปัญหาใหญ่คือ คนไทยมักมองผลของการทำงาน มากกว่ามอง การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน ซึ่งเป็นทัศนคติ ที่ผิดและจะย้อนกลับมาเป็นปัญหาและความย่อท้อของตัวเอง”

นั่นคือบทสรุปของบทเรียนสำคัญสำหรับการก้าวต่อไปของขบวนการภาคประชาชนที่สุทธிகล่าวาท้ายไว้

บทเรียน 5 ปี ที่มาบตาพุด คือบทเรียนความพยายามที่ได้สร้างความสำเร็จทั้งในแง่ของ “ผลการขับเคลื่อนสังคมและนโยบาย” จนเกิดการกลไกและมาตรการการแก้ไขปัญหาจากอุตสาหกรรมในมาบตาพุดอย่างเป็นรูปธรรม กับ “กระบวนการ” การสร้างเสริมเครือข่ายภาคพลเมืองที่เข้มแข็ง ซึ่งได้นำแสงสว่างแห่งความหวังว่าจะมีคำตอบสำหรับการแก้ไขปัญหา มาบตาพุดอย่างยั่งยืน

และหวังไกลไปอีกว่า...แสงตะวันที่เริ่มฉายทาขอบฟ้าที่มาบตาพุด อาจเป็นจุดเริ่มต้นของทิศทางการสร้างประเทศที่เหมาะสม บนพื้นฐาน “ความพอเพียง” ซึ่งจะฉายภาพที่ชัดเจนขึ้น ด้วยรูปธรรมของการพัฒนาที่พอดีกับวิถีชุมชน สอดคล้องกับความถนัดของผู้คน และบนฐานทรัพยากรที่แท้จริงของประเทศไทยในอนาคต

ขอขอบคุณ
หัวใจนักสู้ภาคประชาชนทุกดวง

ขอขอบคุณเครือข่ายประชาชนภาคตะวันออกทุกท่าน
ทั้งที่ปรากฏ และมิได้ปรากฏนามในหนังสือเล่มนี้

หวังใจว่าแสงตะวันจะเริ่มฉายตาขอบฟ้าที่มามีตาพุด
 อาจเป็นจุดเริ่มต้นของทิศทางการสร้างประเทศที่เหมาะสม
 บนพื้นฐาน "ความพอเพียง" ซึ่งจะฉายภาพที่ชัดเจนขึ้น
 ด้วยรูปธรรมของการพัฒนาที่พอดีกับวิถีชุมชน
 สอดคล้องกับความถนัดของผู้คน
 และบนฐานทรัพยากรที่แท้จริงของประเทศไทยในอนาคต

